

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

ВІСНИК

наукової лабораторії

***«Дошкільна освіта: історія,
перспектив розвитку ХХІ столітті»***

Випуск V

**Умань
АЛМІ
2017**

УДК 372 (06)

В 53

*Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 3 від 30 жовтня 2017 року)*

Головний редактор: проф. Л.В.Іщенко

Редакційна колегія: проф. Н. В. Рогальська, доц. Л. П. Карнаух,
доц. О. М. Мельникова.

Відповідальний за випуск: доц. О. М. Мельникова

В 53 Вісник наукової лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в XXI столітті»: за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф./ [гол. ред. проф. Л.В.Іщенко]. – Умань : АЛМІ, 2017. – Вип. IV. – 61 с.

У матеріалах «Вісника» презентовано актуальні проблеми дошкільної освіти: особливості психологічного благополуччя дітей, Збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобами інноваційних технологій, психолого-педагогічні аспекти гендерного виховання, формування індивідуальності дошкільника.

Науковий інтерес становлять різні аспекти професійного розвитку фахівців у галузі педагогічної, психологічної освіти, зокрема компетентнісний підхід як основа формування методичної компетентності майбутніх організаторів дошкільної освіти. Окремі статті висвітлюють питання інклюзивної освіти, зокрема задоволення потреб населення щодо дошкільної освіти шляхом створення інклюзивної групи. Наукові статті збірника стануть у нагоді викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, а також усім, хто цікавиться проблемами дошкільної освіти.

УДК 372 (06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2017

ЗМІСТ

Авраменко О. О.	Психологічне благополуччя особистості як феномен...	4
Війтенко І.Ф.	Роль матері у житті дитини.....	8
Дудник Н. А.	Задоволення потреб населення щодо дошкільної освіти шляхом створення інклюзивної групи.....	11
Дука Т. М.	Збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобами інноваційних технологій..	13
Єнгалічева І.В.	Формування у дітей дошкільного віку працьовитості як одне із завдань трудового виховання.....	17
Журавко Т.В.	Виховуємо патріотів художнім словом	20
Іщенко Л.В.	Формування індивідуальності дошкільника у спільній діяльності з однолітками	22
Карнаух Л. П.	Стреси в професійній діяльності : причини виникнення і шляхи їх подолання	26
Корінна Г. О.	Основні чинники, які впливають на психологічне благополуччя дитини	30
Лугіна О.В.	Використання гри у процесі навчання дітей дошкільного віку іноземної мови	33
Мельникова О.М.	Психологічне благополуччя особистості дитини-дошкільника	36
Підлипняк І. Ю.	Психологічна допомога дітям, які пережили розлучення батьків	38
Рогальська Н. В.	Компетентнісний підхід як основа формування методичної компетентності майбутніх організаторів дошкільної освіти	42
Скрипник Н.І.	Основні методи дослідження емоційної сфери дошкільників	49
Слюсар Т.М.	Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів під час вивчення базових дисциплін	51
Трофаїла Н. Д.	Вплив сім'ї на соціально-емоційне благополуччя дитини	53
Швидка С.О.	Роль емоційного компоненту у пізнавальній діяльності дітей старшого дошкільного віку	57

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

Авраменко О. О.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології

та педагогіки розвитку дитини

*Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Починаючи з середини минулого століття, проблема психологічного благополуччя почала привертати увагу дослідників. Поняття "психологічне благополуччя" описує стан та особливості внутрішнього світу людини, що визначають переживання благополуччя, а також поведінку, що продукує та проявляє ситуативне благополуччя. Базу для розуміння феномену психологічного благополуччя заклали дослідження Н. Бредб'орна, який вважав, що для опису даного феномену необхідно оперувати наступними ознаками: стан щастя чи нещастя, суб'єктивне відчуття загального задоволення чи незадоволення життям.

Саме поняття психологічного благополуччя було обґрунтоване американською дослідницею К. Ріфф та визначається як налагодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги, задоволеності собою та навколишнім світом. Це поняття включає в себе шість структурних компонентів:

1) Позитивні стосунки з оточуючими – це в даному випадку як і вміння співпереживати, як і здатність бути відкритим для спілкування, так і навички встановлення та підтримання контактів з іншими;

2) Під автономією розуміється здатність слідувати своїм власним переконанням;

3) Керування навколишнім середовищем має на увазі наявність якостей, що обумовлюють успішне оволодіння різними видами діяльності, здібність досягати бажаного та долати перешкоди на шляху реалізації власних цілей, здатність ефективно управляти своїм життям;

4) Особистісне зростання передбачає прагнення розвиватися, вчитися, самоактуалізуватися, самореалізуватися;

5) Наявність життєвих цілей призводить до появи почуття осмисленості існування, цінності того, що було в минулому, відбувається в теперішньому та буде відбуватися в майбутньому;

б) Самоприйняття відображає позитивну самооцінку себе та свого життя в цілому, усвідомлення та прийняття не тільки своїх позитивних якостей, але і недоліків [4].

Дослідник психологічного благополуччя Р. Шаміонов [3] визначає його як поняття, що виражає власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і процес, що має важливе значення з погляду засвоєння нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище, і характеризується відчуттям задоволеності.

Багато авторів пропонують розглядати суб'єктивне благополуччя як важливий аспект психологічного існування людини. За Р. Емонсом, суб'єктивне благополуччя можна пояснити як "афективний стан емоційного благополуччя, з одного боку, та когнітивний стан задоволення життям та його сенсом, з іншого".

Як вважає відомий дослідник емоцій С. Ільїн, поняття "суб'єктивне благополуччя" тотожне поняттю "задоволення життям". У монографії "Емоції та почуття" він зазначає, що "задоволення можна визначити як стійке позитивне ставлення (установку) людини до чогось, що виникає в результаті неодноразово випробуваного задоволення в якійсь сфері життя і діяльності і висловлюване у формі судження". Натомість поняття "щастя" він виносить окремо і визначає як "високий рівень задоволеності і особистого благополуччя".

Багато інших дослідників, навпаки, ототожнюють поняття "щастя" та "суб'єктивне благополуччя". Так, М. Аргайл зазначає, що багато людей добре розуміють, що таке щастя, та мають чітке уявлення про його зв'язок з позитивними емоціями та задоволенням життям: "щастя можна розглядати як усвідомлення своєї задоволеності життям або як частоту та інтенсивність позитивних емоцій" [1].

Згідно словника, щастя – це "стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення і безмежної радості, яких зазнає хто-небудь; досягнення, успіх, удача", а також "доля, талан" [4].

Е. Дінер, намагаючись зрозуміти "процеси, що лежать в основі щастя" і будучи переконаним, що благополуччя "виходить за рамки економічного процвітання", запропонував тристоронню модель суб'єктивного благополуччя (яке сам автор вважав компонентом психологічного благополуччя, тоді як інші науковці – навпаки, як більш широке поняття, яке, крім психологічного, включає фізичне та соціальне благополуччя), яку складають "окремі, але взаємозалежні компоненти": позитивні емоції, що часто переживаються, негативні емоції, що зустрічаються рідко (афективний компонент благополуччя), та когнітивна оцінка ("глобальні судження") задоволеності життям; причому "суб'єктивне благополуччя" Дінер вважає "багато в чому"

синонімічним до поняття "щастя" [5], а передумовою його відчуття – domain satisfactions – задоволеність роботою, сім'єю, відпочинком, здоров'ям, собою, належністю до групи (відповідними потребами).

За М.Селігманом, поняття щастя і благополуччя є "взаємозамінними"; "ці поняття включають як позитивні почуття і відчуття (захоплення, комфорт), так і позитивні види діяльності, пов'язані з поглиненістю і захопленістю, цілком позбавлені чуттєвого компонента. Дуже важливо розуміти, що іноді "щастя" і "благополуччя" пов'язані з емоціями, а іноді – з такою діяльністю, яка спонукає людину цілком абстрагуватися від емоцій" [2]. Більше того, поряд із цими поняттями Селігман (як цілком рівнозначне) використовує і поняття "життєрадісності", на відчуття якої впливають "задоволеність життям, задоволення та незадоволення". Вчений також пропонує "формулу щастя", яка описує залежність стійкого переживання щастя від успадкованого рівня "щасливості", обставин життя та факторів, залежних від самої людини.

Більшість дослідників (що й відображено, зокрема, у психологічному словнику) вважають поняття щастя, задоволення життям і благополуччя не тотожними, але майже синонімічними, легко в контексті замінюючи одне з них іншим, хоча, на наш погляд, ці поняття достатньо самостійні, щоб їх розрізнити, водночас розуміючи їх схожість; усі три поняття позначають переживання: щастя – переживання значної гостроти й інтенсивності, навіть у поєднанні слів "тихе щастя"; обидва інші відчуття "програють" йому за силою прояву – супроводжуються більш м'якими, "тихими" переживаннями; проте, якщо задоволеність життям людина переживає і розуміє, то психологічне благополуччя людина може й не помічати, поки воно наявне (тобто, за силою переживання, психологічне благополуччя відчувається найслабше); може, тому, переживаючи щастя, людині закономірно здається, що в неї все у вищій мірі добре, вона задоволена життям і цілком благополучна. Проте, можна жити цілком благополучно і переживати задоволення життям і багато позитивних емоцій, але не відчувати себе щасливим.

Ще одне питання у співвідношенні вищеназваних понять стосується часового виміру: в науковій літературі досить часто зустрічаються думки щодо розрізнення цих психічних феноменів за часом існування. На нашу думку, найбільш скороминуче відчуття щастя – воно може тривати і лише одну мить; дещо більша тривалість у переживання психологічного благополуччя, оскільки навіть його констатація – результат когнітивної й емоційної оцінки вже існуючого стану речей і наявності відповідних їм переживань, тоді як задоволеність життям має, з точки зору логіки, тривати найдовше, оскільки стосується цілого попереднього життєвого шляху людини. Хоча, за смисловим наповненням, найгрунтовнішим є поняття "благополуччя": якщо людина

відчуває, що отримала ("получила") "благо" (добро), то іншого – зайве й бажати: вона і щаслива, і по-справжньому задоволена життям.

Про суб'єктивність розуміння понять "щастя", "благополуччя" чи "задоволеність життям" у цілому свідчить, зокрема, те, що людина, яка іншим здається цілком благополучною (щасливою, задоволеною життям), насправді може вважати, що живе – гірше нікуди, і навпаки, людина, яка іншим здаватиметься неблагополучною і такою, що не має причин переживати задоволеність життям, може відчувати безмежну втіху від життя та вважати себе щасливою (тобто, щастя не виставляють напоказ, його трепетно бережуть, тому про його наявність інші можуть не здогадуватися, а розуміння, що воно було, приходить, коли його вже (з тих чи інших причин) немає). Ця обставина заставляє зважати принаймні на два аспекти проблеми: суто психологічний і філософський. Перший приводить до висновку, що вищеназвані поняття, насправді, значною мірою суб'єктивні, отже, єдиного для всіх розуміння чи рецепту щастя бути не може (навіть інші, зі сторони оцінюючи людину і вважаючи її щасливою, насправді застосовують власні (суб'єктивні) критерії щастя, тобто і їх сприйняття щастя суб'єктивно-об'єктивне). Хоча, варто визнати, що певні (окремі) спільні ознаки переживання відчуття щастя існують, що й дає можливість оцінити рівень щастя чи задоволеності життям інших людей.

Крім того, за М. Аргайлом, "задоволеність буває і ілюзією, що виникає, коли люди самі себе обманюють, думаючи про те, що вони цілком задоволені життям" [1]. На нашу суб'єктивну думку, поняття щастя і благополуччя співвідносяться аналогічно до понять закоханість і любов – перші частини пар понять означають вибухові сильні спалахи емоційних переживань, другі – тихі й усталені почуття, тоді як задоволення життям однаковою мірою стосується обох понять: задоволення життям можна відчувати і коли воно щасливе, і коли благополучне.

Отже, психологічне благополуччя – це відчуття душевного комфорту, інтегративне переживання, на яке впливають різні аспекти буття людини, її особистісні особливості та система ставлень до різних сторін життєдіяльності, формуючи відчуття глибокого внутрішнього задоволення, тихої радості повноти, цілісності й осмисленості життя.

Як би різноманітно ні визначали дослідники психологічне благополуччя, найважливішим питанням є спосіб його вимірювання. У дослідженні П. П. Фесенко визначався не об'єктивними показниками і не раціональною оцінкою, а скоріше емоційним забарвленням почуттів і відчуттів з приводу власного життя. «Низький рівень актуального психологічного благополуччя обумовлений переважанням негативного афекту (загального відчуття власної

нешасливості, незадоволеності власним життям), високий - переважанням позитивного афекту (відчуттям задоволеності власним життям, щастя)».

Література:

1. Воронина А. В. Оценка психологического благополучия школьников / А. В. Воронина // Ежегодник российского психологического общества. – СПб, 2003. – Т.2. – С. 198–203.

2. Дергачева О. Е. Автономия и самодетерминация в психологии мотивации: теория Э. Деси и Р. Райана / О. Е. Дергачева // Современная психология мотивации; под ред. Д. А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002.

3. Колотій Н. М. Психологічне здоров'я підлітків та його оцінка в умовах загальноосвітнього закладу дис. канд. псих. н. 19.00.07; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна / Н. М. Колотій. — Х., 2003.

4. Куликов Л. В. Факторы психологического благополучия личности / Л. В. Куликов, М. С. Дмитриева, М. Ю. Долина, и др. // Теоретические и прикладные вопросы психологии: матер. Юбилейной конф. «Ананьевские чтения – 97» / под Психологія – Психология – Psychology "Наука і освіта", №3, 2015 53 ред. А. А.Крылова. – Вып. 3. – Ч. 1. – СПб: Изд-во СПбГУ, 1997. – С.342–350.

5. Позднякова Е. Понятие феномена «психологическое благополучие» в современной психологии личности / Е. Позднякова // Психологический журнал. – 2007. - №3. – С. 24–32.

6. Психология здоровья: учебник для вузов. / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб: Питер, 2006.– 607 л: ил. – (Серия «Учебник для вузов»).

8. Созонтов А. Е. Гедонистический и эвдемонистический подходы к проблеме психологического благополучия / А. Е. Созонтов // Вопросы психологии. – 2006. – № 4. – С. 105–114.

9. Шевеленкова Т. Д. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследований) / Т. Д. Шевеленкова, П. П. Фесенко. // Психологическая диагностика. – 2005. – №3. – С. 95–123.

РОЛЬ МАТЕРІ У ЖИТТІ ДИТИНИ

Війтенко І.Ф.

студентка 4 курсу 412 групи

Уманського державного педагогічного

університету ім. П. Тичини м. Умань

Науковий керівник: канд. пед. наук,

доцент кафедри психології та педагогіки

розвитку дитини Підлипняк І.Ю.

Мати... Скільки приємних спогадів пов'язано з цим словом, скільки можливого і неможливого робить ця жінка для дітей. Хіба хтось може бути ближчим за неї? Руки та обличчя жінки-матері – це те, що завжди заспокоїть, підтримає, збереже від будь-якого зла.

Питання культури материнства хвилювало західноєвропейських класиків: Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, М. Монтессорі, П. Кергомар та ін.

Почесне місце жінці-матері у своїх працях відводили українські діячі: В. Мономах, Г. Сковорода, Т. Шевченко, К. Ушинський, В. Сухомлинський. Зокрема до вивчення питань ролі матері у житті дитини зверталися психологи та педагоги Я. Коломінський, В. Семиченко.

Мама – найдорожча та найдобріша у цілому світі людина, і все в дитині – від матері. Це вона вчить вимовляти перші слова, робити перші кроки, посміхатися до людей. Саме від матері ми перейняли наймудрішу науку – любити людей. Бо лише з любові народжується прекрасне.

Роль матері у житті дитини важко переоцінити. Материнська любов – почуття, яке не має меж і не підпорядковується жодним правилам. Більшість малюків з дитинства сприймають материнську турботу як належне і ніколи не задумуються про сутність маминих почуттів. Дійсно, матір – то єдина людина, яка любить своїх дітей просто так, безкорисно. Її любов не залежить навіть від Вашої взаємності. [2].

Основним взірцем для дитини є перш за все мати, наділена такими людськими якостями, як любов, доброта, мудрість, відчуття краси, чесність, справедливість, совість, прощення, сердечність. Мистецтво виховання у сім'ї полягає в тому, що моральне багатство твориться взаємостосунками, де щільно переплітаються любов і доброта з суворим обов'язком та працею, з особистим прикладом. Таким прикладом для дитини є перш за все Мати [1].

Найважливішими у стосунках між матір'ю та дитиною є любов, повага та довіра. Однак, якщо перше дається матері Богом разом із природним материнським інстинктом, то все інше – результат величезної роботи над собою. Матерям потрібно не сліпо любити дітей і мовчки потурати усім їхнім

забаганкам, а спілкуватись з дітьми на різні теми, власним прикладом учити добрим ділам, але при цьому завжди цінувати в дитині індивідуальність, і звичайно, побільше часу проводити ігрових майданчиках. Тоді у стосунках буде і довіра, і повага, і взаєморозуміння... Пройде час, малюк подорослішає та неодмінно зрозуміє, що щастя не в тому, коли поруч добра фея із дитячої казки, а коли у тебе є мама.

Жінка споконвіків була берегинею домашнього вогнища, продовжувачкою роду, ростила і виховувала дітей, навчала домашньому господарству дочок, готувала їх до виконання майбутніх обов'язків жінки і матері. Адже саме мати має великий вплив на всебічний розвиток дитини. Найактивніше, найсильніше він проявляється у сфері духовно-морального виховання, коли в дитини під впливом матері розвиваються воля і добрі почуття. Ці якості можуть формуватися лише в дітей, що виховуються лагідними, розумними, поміркованими матерями. Недотримання таких традицій у суспільстві і в сім'ї, як правило, до добра не приводило. Народна педагогіка свідчить, якщо дівчинка у перші роки життя були позбавлена материнської любові, ніжності, турботи, то в майбутньому вона буде поганою матір'ю для своїх дітей .

Жінка, ким би вона не була за фахом, крім того, ще й дружина, мати. І в цьому її найважливіше призначення, це одвічний біль і одвічна втіха. Мама! В цьому слові, в цьому призначенні жінки природа втілила найвищий свій ідеал. А жінка-матір була першою, хто з материнської любові запустив колесо цивілізації в рух .

Роль жінки-матері в сімейному вихованні без перебільшення дуже важлива. Саме на матері в більшій мірі лежить обов'язок по вихованню покоління, яке буде творити майбутнє. І саме від неї залежить, чи закладе вона у це виховання передусім цікавість до життя, повагу до людини, віру в нас самих і надію в перемогу добра над злом.

Добре виховати своїх дітей – не тільки найголовніший моральний, а й конституційний обов'язок кожного батька і кожної матері. За виховання своїх синів і дочок вони відповідають перед суспільством. Суть цього прекрасно передав А. С. Макаренко, який писав: «Виховання дітей – найважливіша галузь нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію» .

Мати і дитина – категорії вічні, духовно споріднені у глибинному плеканні людської свідомості. Ще минулого століття С. Русова стверджувала, що нація народжується біля дитячої колиски, що тільки на рідному ґрунті, серед рідної пісні і слова здатна вирости національно свідомо дитина[3].

Зрозуміло, що найближчою для дитини людиною є мама, котра залишається у серці і пам'яті найвищим ідеалом і авторитетом. Людина, яка жила і бачила своє майбутнє у власних дітях, у їх добробуті, щасті, радості та успішності. Обов'язок кожної дитини – любити, поважати і величати свою матусю, позаяк вона дала нам життя, яке цінувала і цінує вдвічі більше за своє. І в хвилини радості чи горя, у будь-якому віці ми залишимося для неї рідними дітьми, яких чекає все та ж тепла і щира любов і підтримка. Бережіть матерів – вони наше все!

Література:

1. Бутенко О. Г. Родина та її роль у вихованні. Шанобливе ставлення до матері / О. Г. Бутенко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2009. – 360 с. – С. 48–54.
2. Веремій Л. Маленькі таємниці виховання дитини в українській родині / Л. Веремій; передм. О. Кондратюк. – К. : Поліграф-Консалтинг, 2004. – 90 с.
3. Ліщук В. Материнська школа. Щоб усі діти були щасливими / В. Ліщук ; за ред. П. Осколова. – Чернівці, 2003. – 192 с.

ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРУПИ

Дудник Н. А.

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри психології
та педагогіки розвитку дитин
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей з інших соціально вразливих груп. Набули актуальності питання інтеграції таких дітей у суспільство, основою якої є доступ до якісної освіти, починаючи з дошкільної. Інклюзивні підходи до освіти допомагають підтримати дітей з особливими освітніми потребами у навчанні й досягненні життєвого успіху. Адже кожна дитина має право вибору навчального закладу і форми навчання за місцем проживання із забезпеченням усіх необхідних для цього умов.

Реформування освіти в напрямі інклюзії підтверджується численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю та узгоджується з

основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей, зокрема зі статтею 24 «Освіта» Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» [1].

Законом України «Про дошкільну освіту» затверджено державні гарантії у здобутті дошкільної освіти зокрема, дітьми з особливими потребами: функціонування дошкільних навчальних закладів різних типів, у яких дітям від народження до шести-семи (восьми) років незалежно від стану здоров'я забезпечується догляд медико-соціальний захист, розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. Законом гарантовано, що органи виконавчої влади приводять у відповідність до потреб населення в регіонах мережу навчальних закладів різних типів з тим, щоб зробити їх доступними для дітей з особливими освітніми потребами [2].

Розуміючи актуальність створення необхідних умов для задоволення якісних потреб населення та з метою надання якісної дошкільної освіти дітям, в дошкільному навчальному закладі №12 відкрито інклюзивну групу для дітей з особливими освітніми потребами. Необхідністю відкриття цієї групи стало зростання в мікрорайоні кількості дітей, які потребують корекційної роботи і соціальної адаптації.

Відкриття інклюзивної групи в умовах дошкільного навчального закладу передбачає наявність команди фахівців (як з боку освіти, так і з боку медицини), яка спроможна забезпечити комплексний супровід і підготовку дітей, а також; активну участь батьків як на етапі діагностування, так і в процесі безпосередньої допомоги дитині.

Так, для забезпечення повноцінного перебування дитини з особливими освітніми потребами та необхідного відповідного психолого-педагогічного супроводу в дошкільному навчальному закладі № 12 введено посаду асистента вихователя, відповідно Типових штатних нормативів ДНЗ (наказ МОН від 20.05.2016 № 544).

Діяльність асистента вихователя спрямували на:

- адаптацію змісту та методів навчання до можливостей і потреб дітей з особливими освітніми потребами;
- застосування під час освітнього процесу системи корекційних заходів, спрямованих на опанування дітьми програмового матеріалу;
- захист кожної дитини від будь-яких форм фізичного або психічного насильства.

У процесі розв'язання мети ми визначили основні завдання та принципи психолого-педагогічного супроводу в системі інклюзивної освіти:

- створити для дитини емоційно сприятливий мікроклімат у групі під час спілкування з дітьми та педагогічним персоналом;
- вивчати індивідуальні особливості розвитку дітей у єдності інтелектуальної, емоційної та поведінкової сфер їхнього прояву;
- надавати допомогу дітям, які мають особливі освітні потреби;
- своєчасно проводити ранню діагностику і корекцію порушень розвитку;

- підвищувати психологічну компетентність вихователів, батьків із питань виховання і розвитку дитини.

Основними принципами є пріоритет інтересів і потреб дітей; безперервність супроводу; мультидисциплінарність.

Такий підхід в умовах дошкільного навчального закладу зумовлює відбір певних організаційних форм і методів навчання і виховання в їх єдності на основі врахування індивідуальних особливостей дітей з особливими потребами. Саме, зусилля команди спрямовуються на формування гармонійної особистості дитини. Цьому сприяє особливе середовище, в якому надається допомога, здійснюється постійна мотиваційна настанова учасників корекційно-розвивального та виховного процесу.

Під час роботи з дітьми в них постійно підтримуються впевненість у досягненні позитивного результату. Для кожного з них індивідуально визначається зона найближчого розвитку та віддалені перспективи.

У процесі навчання використовуються особистісно-орієнтовані технології навчання і виховання дітей, світовий передовий педагогічний досвід, спадщина М. Монтесорі.

Відомо, що сім'я для дитини є першим і головним соціальним інститутом. Однак батьки не завжди достатньо обізнані з особливостями та потенційними можливостями дітей, не уявляють способів взаємодії з ними, не спроможні вчасно надати їм корекційну допомогу. Тому розглядаючи систему роботи інклюзивної групи ми приділяємо увагу і такому важливому напрямку, як консультативно-методична підтримка батьків, залучення їх до роботи в команді.

Отже, ми переконані що створення інклюзивної групи, ефективна співпраця всіх категорій педагогічного колективу та батьків, забезпечує успішну реалізацію задоволення потреб населення щодо дошкільної освіти.

Література:

1. Конвенція про права інвалідів прийнята 13 грудня 2006 року / [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>

2. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 року № 2628 – III. // Законодавство про освіту: К.: Парламентське видавництво, 2002. – 159с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дука Т. М.

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Вступ. Нині дошкільна освіта перебуває на етапі модернізації та фундаментальних змін. Ця тенденція пов'язана з метою досягнення цілісності повноцінного розвитку дитини як особистості, що, в першу чергу, передбачає турботу про всі складові здоров'я. Погіршення стану здоров'я дітей дошкільного віку є великою проблемою для держави, про це свідчать низка Законів України та державних програм: «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Освіта», «Діти України», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні та ін.

Відтак, в Законі України «Про дошкільну освіту» визначено завдання дошкільної освіти, серед яких «збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини» [6], Базовому компоненті дошкільної освіти [2], визначено основні лінії розвитку дитини-дошкільника, серед яких вагоме місце відводиться здоров'ю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здоров'я дітей дошкільного віку хвилює педагогів, психологів, практиків, які активно шукають ефективні шляхи його покращення та зміцнення. На підставі нормативно-правових документів та досліджень науковців-сучасників (Т. Анрющенко, О. Богініч, Е. Вільчковський, О. Головченко, К. Левшунова, О. Леонтєв, П. Лесгафт, Т. Лохвицька та ін.) визначено, що рухова активність та фізична підготовленість найтісніше взаємопов'язана з соціальним показником психічного благополуччя [7, с. 376].

Виклад основного матеріалу. Трактуювання загальновизнаного поняття «здоров'я» передбачає стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя; правильна, нормальна діяльність організму, його повне фізичне та психічне благополуччя.

Під психічним благополуччям дошкільника К. Левшунова вважає за доцільне розглядати його як сприятливий психоемоційний стан дитини, що відзначається проявом активності, яка забезпечує позитивну міжособистісну взаємодію з навколишнім оточенням, сформованість комунікативних навиків,

впливає на розвиток пізнавальних процесів, розуміння дошкільниками емоційних станів людей, прояв емпатії відповідно до ситуації спілкування [7, с. 39].

Враховуючи сучасного дошкільника з його сприйняттям сучасного комп'ютеризованого світу та активним умінням його застосування, вважаємо за доцільне використовувати як педагогам так і батькам різноманітні здоров'язбережувальні технології, що значно заохотять дітей до рухових дій та разом з тим, позитивно впливатимуть на психічне благополуччя. Тому зупинимося на технологіях, які сприятимуть психічному благополуччю через рухову активність дітей.

Так, займаючись хатха-йогою, дитина розвиває не лише гарну поставу, гнучкість, а й справжній спортивний дух і психологічну стійкість. В загальному підсумку вони формують уміння дитини встановлювати емоційний контакт із оточенням, знімають емоційне напруження у стресових ситуаціях, здійснюють психокорекційний вплив на життєвий шлях дошкільника через ігрові моделі поведінки, забезпечують розвиток психічної сфери особистості, збагачують дитяче світосприйняття інформацією про навколишній світ та ін. [4, с. 20].

Танцювально-рухова терапія – один з видів рухової терапії, яка дає дитині можливість самовиразитися, самореалізуватися, вивільнити свої емоції та почуття, сприяє особистісному розвитку та самореалізації, кращому розумінню власного «Я». Виразні рухи людини – обов'язковий компонент емоцій [3, с. 17].

Вільні рухи під ритмічну музику, або «Музичні фізкультурні хвилинки», забезпечують дітям необхідну рухову активність, знімають фізичну і психічну напругу й активізують інтелектуальну діяльність на заняттях.

Окрім танцювальних рухів, які дітям пропонуються, дуже ефективною та емоційно розвантажувальною є технологія під назвою «Спонтанний рух під музику». Метою якої є вивантаження емоційно-чуттєвої сфери дитини, стимулювання моторного та емоційного самовираження, знімає м'язові затиски, розвиває пластику, гнучкість, легкість рухів тіла. Разом з тим, сприяє розвитку пам'яті, мислення, уяви, мовлення [3, с. 20].

Досить вдалим психічно-розвантажувальним є етюд психогімнастики, метою яких є збереження психічного здоров'я дитини або здійснення корекції її психоемоційних порушень. Для прояву дитиною емоцій можна використати вправу «Після дощу» (для дітей 4–5 років). Вихователь допомагає змодельовати ситуацію: спекотне літо. Щойно закінчився дощ. Під музику діти обережно ступають, ходять навколо уявних калюж, намагаючись не замочити ніг. Потім, пустуючи, стрибають по калюжах так сильно, що бризки летять в усі сторони і їм від того дуже весело.

Наступний етюд «Казка»: дитина потрапила у казку і зустрічає різних казкових героїв (добрих і злих). Діти почергово називають персонажів казок, а дитина відображає емоції, які охоплюють її при зустрічі з цими персонажами [3, с. 23]. Для психічного розвантаження дуже прості, але ефективні етюди із використанням та обігруванням казкових персонажів (психологічні етюди «Баба Яга», «Попелюшка» та ін.).

Окрім етюдів з казковими персонажами, для дітей легкі та цікаві у виконанні етюди з обігруванням тварин. Так під час виконання етюдів «Танцюють всі», діти перетворюються на котиків і собачок, яких запросили на дискотеку. Котик любить повільні танці (вмикається спокійна, плавна музика; рухи обережні, неквапливі, м'які). Собака віддає перевагу швидким танцям (звучить швидка музика; рухи різкі, стрімкі, незавершені).

З метою розслаблення пропонується дітям одну хвилину робити все, що їм хочеться. Така технологія має назву «Хвилинка-веселинка» [3, с. 19].

Дуже гарне емоційне враження на дітей справляє імунна гімнастика – супроводження рухами раніше вивчених віршиків. Діти виконують її у легкому одязі з натуральних тканин після ранкової гімнастики чи після денного сну.

Зразок комплексу Ведмежата:

Тупу-тупу, ведмежата,   Тупотіння ногами
Йдуть по мед вони, малята.   Імітація ходьби ведмежат.

А на них напали оси. Імітація польоту оси.

Не прогнали їх ще й досі.   Помахати руками над головою.

Дослідники (О. Байер, К. Крутій та ін.) радять використовувати казкотерапію не тільки як окремий вид роботи з дітьми, а й у поєднанні з фізичними вправами, наприклад з фітбол-гімнастикою. На їх думку, фітбол-казка є самостійним заняттям з дітьми молодшого дошкільного віку [1, с. 55].

Педагоги радять використовувати фітбол на заняттях з фізичної культури, але робота з ним не повинна перевищувати 40% часу від усього заняття. Вправи на фітболі необхідно виконувати в зручному одязі, шкарпетках упродовж 20–25 хв (3–4р.), 30–35 хв (5–6 р.) у поєднанні із читанням казки. На шостому році життя можна вводити музичний супровід, оскільки діти можуть вже свої дії співвідносити з музикою.

Ігри з фітболами можна використовувати на фізкультурних заняттях, в повсякденній роботі (прогулянка, самостійні ігри дітей, розваги, індивідуальні заняття). Слід ввести фітбол в повсякденну роботу з дітьми з фізичного виховання [3, с. 118].

Технологія фізичного виховання за М. Єфименко під назвою «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» розрахована на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Автор назвав її «тотальним ігровим методом»,

втілюючи у цих словах своє педагогічне кредо «грати щодня, грати постійно, грати завжди». Ґрунтується ця технологія на таких положеннях: педагогіка повинна бути природною; у фізичному вихованні дітей нове повинно поєднуватися з відомим; поділ заняття на три частини за фізіологічною суттю; вправи виконувати граючи; фізичне виховання повинно заряджати дітей позитивними емоціями; створення тренажерів; обов'язкова профілактика та корекція для здорових дітей; за допомогою руху та гри створити людину майбутнього. Технологія М. Єфименка передбачає гендерний підхід у фізичному вихованні (окремі заняття, на яких мають домінувати виховання статевої ознаки хлопчиків та дівчаток) [6, с. 15].

Висновок. Таким чином, аналіз новітніх здоров'язбережувальних технологій в руховій активності дітей дошкільного віку, їх ефективності, легкості застосування в роботі з дітьми дає змогу стверджувати, що використання їх, можна позитивно впливатиме на фізичний розвиток дітей дошкільного віку, зміцнення їх здоров'я, самопочуття, настроїв та психічне благополуччя.

Література:

1. Байер О.М., Крутій К.Л. Використання казкотерапії в поєднанні з фітбол-гімнастикою як здоров'язбережувальна технологія (на матеріалі роботи експериментальних майданчиків) // Дошкільна освіта : Науково-практичний журнал. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД. – 2008. – №1. – С. 54–64.

2. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник А. М. Богуш. – К., 2012. – 26 с.

3. Впровадження інноваційних здоров'язбережувальних технологій в практику роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Укладач : О.А. Шереметова // Інформаційно-методичний посібник. – м. Краматорськ. – 2010. – 36 с.

4. Гаращенко Л. Здоров'язбережувальні технології фізичного виховання дітей дошкільного віку : реалії та перспективи / Л. Гаращенко // Вісник Інституту розвитку дитини. Вип. 9. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : збірник наукових праць. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2010. – 157 с.

5. Закон України «Про дошкільну освіту». – Режим доступу: [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>].

6. Ефименко Н. Горизонтальный пластический балет : новая система физического воспитания, оздоровления и творческого самовыражения детей и взрослых // Н. Єфименко. – Таганрог «Познание». – 2001. – 176 с.

7. Левшунова К.В. Рухова активність як чинник психічного благополуччя дошкільника // К.В. Левшунова : Дис. ... канд. наук з педагогічної та вікової психології : 19.00.07. – Київ. – 2015. – 233 с.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРАЦЬОВИТОСТІ ЯК ОДНЕ ІЗ ЗАВДАНЬ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ

Єнгалічева І. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Однією з базових цінностей, що підлягають формуванню у перші роки життя дитини є працелюбність. На думку Х. Шапаренко, працьовитість необхідно розглядати як одну з базових моральних якостей особи, що визначають в майбутньому її успішність і задоволення життєдіяльністю [7, с. 239].

Виховання дітей у праці, формування у них працелюбності відбувається у ході трудового виховання – однієї з основних складових загального процесу виховання, адже, як відомо, праця дисциплінує, привчає до порядку, слухняності та старанності. Виховати працьовитість дитини та адекватне ставлення до праці, залучити її до активної діяльності та виконання певних трудових дій можна тільки за допомогою вміло спланованого та організованого трудового виховання. Набутий дитиною дошкільного віку досвід має стати важливим її особистісним надбанням, що буде нею використовуватися у власній поведінці, діяльності у конкретних життєвих ситуаціях [2, с. 4].

Питання трудового виховання й виховання у дітей таких важливих якостей як працьовитість, дисциплінованість досліджують Г. Беленька, І. Гармаш, Г. Григоренко, О. Долинна, Р. Жадан, Г. Зюкіної, М. Машовець, Т. Михайліченко, Т. Єськова та ін.

Відтак, готовність дитини брати участь у суспільно-корисній діяльності й досягати високих стандартів якості в праці, називається «працьовитість». Зміст працелюбності, як базової якості особистості, визначений Коментарем до Базового компонента дошкільної освіти [1], і включає: 1) усвідомлення дошкільником правила: «не природно залишатися пасивним, якщо ти здоровий, нормально – перебувати в дієвому стані»; 2) розуміння необхідності й корисності трудових зусиль та їхніх практичних результатів; 3) звичка легко включатися у діяльність; 4) прагнути високих стандартів якості; 5) схильність

виходити за межі мінімально обов'язкової норми, перевиконувати її; б) здатність вносити у продукт своєї праці корективи, вдосконалювати його [6, с. 9]. Для формування працьовитості дошкільників велике значення також має ставлення дітей до праці дорослих, яке на думку Г. Беленької, формується на основі знань отриманих з різноманітних джерел (від вихователів в дитячому садку, з художньої літератури, мультфільмів та кінофільмів, бесід і розповідей дорослих або дітей тощо) та власного досвіду спілкування з людьми різних професій та спостережень за їхньою діяльністю [3, с. 33].

Формування ставлення до праці дорослих відбувається на прикладі дослідження праці власних батьків, і починається формуватися з молодшого дошкільного віку. Проте, за даними досліджень Г. Беленької, проведених у дошкільних закладах, близько 80 % сучасних дітей старшого дошкільного віку не знають, де і ким працюють їхні батьки (стандартна відповідь: «На роботі»). Це свідчить про те, що батьки не розповідають своїм дітям про зміст власної трудової діяльності, професійна діяльність членів родини не є темою для обговорення вдома [4].

За свідченням Т. Єськової, дітям старшого дошкільного віку доступне розуміння працелюбності як однієї з найважливіших позитивних якостей особистості [6, с. 10]. Дослідниця визначає такі компоненти працьовитості, як: позитивне ставлення до праці (прийняття та самостійна постановка мети, досягнення результату, якість виконаної роботи, емоційний стан під час роботи та після її закінчення); знання, володіння трудовими вміннями та навичками, інтерес і повага до праці інших, розуміння суспільної цінності праці; готовність брати участь у діяльності; вміння доводити справу до кінця [5].

Отже, формування працьовитості відноситься до завдань трудового виховання дошкільника, що передбачає формування у дітей трудових навичок та вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності. Також важливим є формування у дітей стійких переконань, що праця є життєвою необхідністю. У трудовому вихованні дошкільників відбувається привчання їх до самообслуговування, елементарних трудових дій, ручної і господарської праці. Навіть найпростіший результат трудових зусиль дитини сприяє усвідомленню важливості праці, вселяє їй впевненість у собі, прагнення випробувати себе у нових видах діяльності.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І. Бех, Л. Зайцева // Дошкільне виховання. – 2013. – № 1. – С. 2–5.

3. Беленька Г. Трудове виховання дітей дошкільного віку: Реалії ХХІ сторіччя / Г. Беленька // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред. : М. Т. Мартинюк. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2009. – Ч. 2. – С. 26–37.

4. Беленька Г. Як ставляться діти до наших професій / Г. Беленька // Дошкільне виховання. – 2010. – № 6. – С. 24–26.

5. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дошкільників засобами ручної праці (Історичний екскурс) [Електронний ресурс] / Т. Л. Єськова // Науковий Вісник Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького. Серія «Педагогіка». – 2013. – Вип. 8. – Режим доступу: <http://www.sciary.com/journal-scientific-melpedagogic-article-156254>.

6. Єськова Т. Л. Проблема виховання в дошкільників працелюбності у вітчизняній педагогічній теорії та практиці у першій третині ХХ ст. / Т. Л. Єськова // Зб. наук. пр. Бердян. держ. пед. ун-ту. – № 2. – Бердянськ: БДПУ, 2007. – С. 8–12.

7. Шапаренко Х. А. Сучасні підходи до трудового виховання дітей дошкільного віку / Х. А. Шапаренко // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 116. – С. 238–243.

ВИХОВУЄМО ПАТРІОТІВ ХУДОЖНІМ СЛОВОМ

Журавко Т. В.

студентка 1 курсу 502 групи

Уманського державного педагогічного

Університету імені Павла Тичини

м. Умань

Науковий керівник: канд. пед. наук,

старший викладач кафедри психології та

*педагогіки розвитку дитини **Дука Т.М.***

Сьогодні, коли Україна є незалежною державою, відроджується історична пам'ять її народу, культура, мова, відповідно відроджується національна система виховання [2]. Лише правильно організована, вона може сформувати повноцінну, національно-свідому особистість громадянина України. Нам є на кого рівнятися, є з кого брати приклад, є ким пишатися, є в кого вчитися, що захищати. Сьогодні продовжується естафета мужності і героїзму. Національно-патріотичний напрямок виховної роботи знайшов відображення у проведенні занять художньої культури в дошкільному закладі освіти.

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлювалися у роботах О. Любара, В. Пугача,

В. Мацюка, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Вони висвітлювали ідеал давньоруської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання. Значний внесок у розроблення теорії і практики патріотичного виховання зробив К.Ушинський. Він вважав, що основним завданням виховання молоді є виховання її на засадах патріотизму. [4, с. 56].

Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті підпорядковані заняття "Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її", "Пам'ятні місця України", "Рідне місто", "Вулиці нашого міста", "Наш герб" та ін.

Система патріотичного виховання передбачає формування у дітей уявлень з народознавства, складовими якого вважаємо мову, культуру, традиції, мораль, декоративно-прикладне мистецтво, народний фольклор. Засвоюючи матеріальні і духовні цінності, вироблені народом і людством, дитина стає людиною з відповідними рисами характеру і вдачі. Національні цінності сприяють формуванню у дітей національних якостей, у тому числі громадянських і патріотичних [3, с. 22].

Значну роль у вихованні дітей відіграють народні традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо). З традиціями тісно пов'язані народні звичаї – усталені правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним; форма виявлення народної традиції (як вітатися, як ходити в гості та ін.) [4, с. 48].

Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену

в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників. При цьому вихователі не стільки піклуються про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей. У дошкільному віці вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії.

У сучасній педагогічній науці патріотичне виховання визначається як історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [1, с. 25]. Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють вищі зразки виховної мудрості українського народу – любов до рідної землі, до свого народу, його традицій, звичаїв, готовність до мирної та ратної праці в ім'я України, почуття гордості за Батьківщину, вірність Україні, власну відповідальність за її долю. Громадянське виховання покликане сприяти формуванню соборності держави, що є серцевиною української національної ідеї.

Тільки систематичне національне виховання може подолати почуття національної меншовартості і сформувати людину – громадянина з національним складом мислення та природним почуттям гордості, що ти – українець. На основі такої виховної роботи формуються основні складові національної самосвідомості: любов до рідної землі і свого народу, патріотизм і готовність захищати Українську державу, досконале володіння

українською мовою, духовна культура, повага до батьків, культури та історії, традицій та звичаїв рідного народу, працелюбність, бажання працювати задля розквіту власної держави, культура міжособистісного спілкування, глибоке усвідомлення громадянської відповідальності, сформовані почуття гордості за свою Батьківщину.

Література:

1. Жадан М.Н. Виховуємо патріотів художнім словом //Вивчаємо українську мову та літературу.– 2012 - № 15.– С. 25-27.
2. Зякун Т. Особливості формування національної свідомості молоді та сучасному етапі державотворення //Рідна школа - травень, 20062. Ковальчук О. // Українське народознавство. – К. 1994

3. Мій рідний край, моя земля: Українське народознавство у дошкільному закладі. // Програма та довідковий матеріал вихователям дошкільних закладів. – О., 1993.

4. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні / К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори: у 2 т. / К.Д. Ушинський. К., 1983. Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. С. 43-103.

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА У СПІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ОДНОЛІТКАМИ

Іщенко Л.В.

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Індивідуальність передбачає в дитині свободу свідомості, почуттів, поведінки, що реалізується у діяльності, але свобода окремої особистості формується в тісній залежності від оточення. Оскільки дитина в дошкільному закладі знаходиться серед однолітків, то виникає необхідність вивчення проблеми, що стосуються «дитячого суспільства», колективу і пошуку оптимальних шляхів їх взаємодії.

В умовах дошкільного закладу система життєзабезпечення створює чудові можливості для прояву і розквіту дитячої індивідуальності. У колективі однолітків дитина відчувається рівною серед рівних, що вже само собою відкриває рамки вияву дитячої індивідуальності.

Саме через колектив, який є носієм суспільних ідей, відбувається формування взаємин окремої особистості. У залежності від ставлення колективу до тих чи інших подій, фактів дійсності, найчастіше складається і ставлення особистості до них. У свою чергу окрема особистість впливає на дитячий колектив у процесі прояву індивідуальних якостей, схильностей до діяльності, які яскраво підкреслюють її своєрідність. Таким чином особистість виступає як член колективу, яка пов'язана певними взаєминами з іншими його членами. Емоційний комфортний стан дитини серед інших визначається її спрямованістю на колектив, готовністю до взаємодії з ним і емоційним відгуком на стан інших дітей [1, с. 10].

Ми розглядаємо індивідуальність дитини, як своєрідний прояв моральних якостей, нахилів, що дозволяють їй жити в дитячому колективі. Індивідуальність розвивається у процесі зміни цих якостей, коли

нагромаджується позитивний досвід їхніх проявів у колективній діяльності дошкільнят, а також долаються негативні риси.

Самобутність кожної дитини розкривається в дитячому «суспільстві» серед товаришів. Дитина буде відчувати себе комфортно тільки там, де її цінують, люблять, розуміють, захищають. Таким суспільством є колектив, де панують моральні взаємини. У групі, яка не є колективом, дитина навряд чи знайде підтримку і розуміння, так як в умовах групової взаємодії, обумовленої завданнями і метою спільної діяльності.

Процес розвитку особистості розглядається як власне реалізація нею через діяльність суспільних відносин (К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, В. Давидов, О. Леонт'єв, Б. Ломов, М. Савчин, Д. Фельдштейн та ін.).

У працях багатьох вчених зроблена спроба визначити вплив діяльності на становлення особистості у спільній ігровій (А. Гончаренко, Н. Химич), трудовій (З. Борисова, Л. Крайнова, В. Павленчик), навчальній (Р. Буре) і мовленнєво-творчій (Н. Гавриш) діяльності, специфіка прояву гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності (Л.Артемова, В.Котирло, О.Смирнова).

У дослідженнях Л. Артемової, В. Котирло, Т. Маркової, Т. Репіної логічно поєднані два аспекти: гра та взаємини. Науковці здебільшого звертали увагу на становлення взаємин дошкільників у контексті розвитку сюжетно-рольових і будівельно-конструктивних ігор та ін.

Теоретико-методологічні підходи до розв'язання проблеми розвитку індивідуальності в дитячому колективі стали філософські та психолого-педагогічні положення про єдність свідомості та діяльності, біологічного та соціального (Б. Анан'єв, М. Бердяєв, Л. Виготський, В. Мерлін); про єдність взаємообумовлених індивідуального, особистісного та колективного підходів (Б. Анан'єв, Л. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін); про опосередкування зовнішніх впливів внутрішніми умовами, провідну роль діяльності та спілкування в розвитку особистості (О. Бодальов, О. Запорожець, Г. Костюк, М. Лісіна, С. Рубінштейн).

Головна умова повноцінного розвитку індивідуальності – забезпечення оптимальної свободи дитини в різних видах діяльності та спілкування з оточенням, побудоване на розумінні, терпимості, доброті й любові [2].

Індивідуальний стиль діяльності розглядається як характерна для даної людини система навичок, методів, прийомів, способів рішення задач тієї чи іншої діяльності, які забезпечують більш чи менш успішне її виконання [2].

Гармонійний розвиток індивідуальності передбачає побудову індивідуального стилю життя за допомогою засобів, найбільш корисних не

тільки для себе, а і для навколишніх. Розвинена А. Леонтьєвим концепція діяльності дозволила ввести проблему взаємин у контекст вивчення предметної діяльності та впливу її на розвиток особистості. Учений довів, що система взаємин, у тому числі і міжособистісних, породжується предметною діяльністю, але для аналізу проблеми свідомості особистості необхідно перейти від індивідуальної предметної діяльності до аналізу колективної діяльності, від вивчення детермінантних взаємин суб'єкта до світу, до вивчення самих цих взаємин.

В. Кузьменко визначено, що глибинними характеристиками, які активізують процес становлення індивідуальності, виконують змістоутворюючу функцію при побудові власного життєвого шляху, забезпечують унікальність стилю діяльності, поведінки та життя, є цілепокладання, вибірковість та винахідливість. Кожна з цих властивостей несе певне функціональне навантаження, доповнює та удосконалює процес розвитку індивідуальності відповідно до означених стратегічних ліній [3, с. 42-43].

Особливу роль у розвитку взаємин дошкільнят виступає сюжетно-рольова гра. У рольових іграх, на думку відомого їх дослідника Д. Ельконіна, між дітьми складаються взаємини співробітництва, взаємодопомоги, розподілу і кооперації праці, турбота і увага один до одного.

Дошкільний вік – це вік творчої гри як провідного виду діяльності, де найбільш успішно розвиваються схильності. Радість ігри – це радість творчості особистості та формування колективних взаємин. Одна і та ж дитина проявляє різні риси характеру, схильності залежно від змісту гри, від складу гравців, одну і ту ж роль кожна дитина створює по-своєму, вкладаючи в неї свій маленький життєвий досвід, свої почуття і звички. Різноманіття відтінків у виконанні ігрових ролей заявляє про своєрідність кожної дитини, про вміння відчувати і сприймати навколишнє по-своєму. Спостерігаючи різноманітні моральні прояви поведінки один одного у спільній грі, діти розвивають свої нахили, задатки до здібностей, збагачуючись взаємним досвідом у колективних іграх.

На основі численних досліджень стає можливим виділити стадії розвитку спільної діяльності в дитячій групі, важливих для становлення особистості: емоційна сумісність у немовлячому віці «дорослий – дитина», співпраця з однолітками – в молодшому дошкільному віці, спільні дії з партнером по грі з елементами співпраці – в середньому, і лише до кінця старшого дошкільного віку спільна діяльність досягає стадії взаємної згоди та співучасті у різних сферах. З'являються так звані «ігрові колективи» однолітків з спільністю вимог і єдністю мети.

Спілкування є органічною складовою будь-якої продуктивної діяльності (ігрової, трудової, навчальної), оскільки обслуговує кожну з них. Становлення і розвиток особистості людини, її внутрішнього світу, ставлення до нього, до оточуючої дійсності нерозривно пов'язане з спілкуванням, саме цим і визначається увага дослідників до означеної проблеми. Інтерес до вивчення гуманізації взаємин дошкільників пояснюється існуванням загальної тенденції суспільства до жорсткості, реального прагматизму та формалізацією взаємин. Людські взаємини формуються саме на фоні спілкування, а гуманізація спілкування прямо пропорційна гуманізації взаємин [3, с. 35].

Спеціальна організація спільної колективної діяльності в умовах педагогічного супроводу може виступати можливістю розкриття найважливіших моральних якостей кожної дитини з опорою на індивідуальні схильності. Завданням педагогічної науки є розробка і досконалість змісту дитячої життєдіяльності, різних елементів дитячого життя, щоб зробити кожен з них засобом виховання моральних якостей особистості, які відповідають сучасній ситуації культурного розвитку суспільства.

Література:

1. Ладивір С. Радість розвитку. Взаємодія дорослого з дитиною / С. Ладивір. – К. : Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 128 с.(бібліотека «Шкільного світу»).

2. Гончаренко А. М. Вплив мовленнєвого спілкування на гуманізацію взаємин дошкільників // Актуальні проблеми дошкільного виховання: Міжвузівський збірник наукових праць / За ред. академ. АПН України А .М. Богуш і доц. Т. І. Поніманської. - Рівне, 1997. - С 99 – 100.

3. Кузьменко В. У. Сутність технології розвитку індивідуальності дитини 3-7 років // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т.VII. – Вип. 4. – К.: ГНОЗІС, 2005. – С.181-190.

СТРЕСИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ : ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Карнаух Л.П.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

В сучасному суспільстві переважна більшість педагогів знаходиться під впливом стресу. Це пов'язано з необхідністю засвоєння і переробки великого обсягу інформації та потребою постійно взаємодіяти з вихованцями та їхніми батьками. Стрес впливає на поведінку педагогів, їх працездатність, здоров'я, взаємовідносини з оточуючими та у родині.

Взагалі термін "стрес", що набув в наші дні такого широкого поширення, вперше був введений в науковий обіг в технічних науках. У XVII столітті англійський вчений Роберт Гук застосовував цей термін для характеристики мостів, на яких випробовували силу опору в умовах навантаження [1].

Саме поняття "стрес" у перекладі з англійської означає "напруга". Під стресом Ганс Сельє розумів систему реакцій організму у відповідь на дію подразника, яка спрямована на адаптацію організму до незнайомої ситуації. Стрес може бути корисним і руйнівним. Він може сприяти мобілізації людини та підвищувати її адаптаційні можливості в умовах дискомфорту й небезпеки (конструктивний, корисний), а може й виснажувати особистість, різко знижувати ефективність її роботи і якість життя (деструктивний, руйнівний) [3]. Він може бути викликаний зовнішніми (наприклад, холод, перегрівання) чи внутрішніми (конфлікти, перевантаження, невизначеність, нецікава діяльність, нереалізовані потреби, занижена самооцінка, страх за життя) чинниками, величина яких переходить критичну межу.

Стрес – це суб'єктивна психічна та емоційна реакція особистості на будь-яку ситуацію. Це душевний стан, який особистість формує своїми власними думками. Фазами стресу за Гансом Сельє є фази тривоги, опору, виснаження. [4]

В умовах надмірного стресу, що триває протягом тривалого часу, може виникнути нервовий зрив. Передвісниками нервового зриву є такі фізіологічні, поведінкові та емоційні реакції, як: роздратованість як реакція на прохання, схильність до вживання солодкого, біль в шлунку, мігрені, відсутність сну, стан фрустрації або тривоги, потреба в самотності, зниження самооцінки, хронічна

втома, лінь, панічні атаки, нав'язливі стани, зміна апетиту, плаксивість, залежність від алкоголю.

У особистості погіршується свідомий контроль за виконанням діяльності, трапляються труднощі у зосередженні, запам'ятовуванні, мисленні, зростає кількість помилок, незвичних реакцій, посилюється роль автоматичних дій, які витісняють творчі, свідомі дії [2]. Цей стан, безумовно, шкідливий і його треба попереджувати та за необхідності долати. Подолання стресу виражається у мінливих психічних та поведінкових зусиллях, завдяки яким особистість значно знижує переживання та адаптується до незвичної ситуації [5]. Розглянемо особливості шляхів подолання стресів.

Активний вплив на проблему. Зосередженість на усвідомленні проблеми має великі психологічні переваги, а саме сприяє підвищенню самоповаги людини, ефективності її дій, контролю за зовнішніми ситуаціями.

Зміна погляду на проблему. Інша інтерпретація проблеми, тобто сприймання проблеми по-новому. Є кілька стратегій, як цього досягти. Американська дослідниця Ш. Тейлор, яка працювала з хворими на серцево-судинні захворювання, із зґвалтованими жінками та жертвами нещасних випадків, відзначає, що в усвідомленні проблеми є три важливі завдання:

1) знайти сенс в стресовій ситуації (чому це трапилося зі мною?; що ця подія значить для мого життя зараз?);

2) досягти уміння піднятися над проблемою (яким чином можна запобігти повторенню подібного; що для цього можна зробити вже тепер);

3) відновити самоповагу, яка знизилася, почати знову ставитися до себе добре, незважаючи на складні обставини.

Перший спосіб нової інтерпретації проблеми - переоцінка, гаслом для якої може бути девіз: «все не настільки погано». Коли люди не можуть зменшити стресор, вони можуть думати про нього по-новому, про його підтекст й наслідки. Щоб по-новому інтерпретувати проблему, ми намагаємося оцінити, реальною чи уявною загрозою нашому благополуччю є даний стресор.

Іншим способом зміни погляду на проблему є соціальне порівняння: «мені краще, ніж іншим».

Третій спосіб – уникання під гаслом: «це не проблема». У певній ситуації ви можете зрозуміти, що варто відвернути увагу на щось інше, уникнути думок щодо цієї проблеми.

Четвертий спосіб - гумор: це смішно. Б. Брехт зазначав: «Той, хто сміється, не чує жахливих новин». Людина, яка здатна перетворити «жахливі новини» на абсурдні, кумедні, менш схильна до депресії, напруження, гніву, ніж та, яка все сприймає дуже серйозно і піддається поганому настрою. Коли ви

глузуєте з проблеми, то вміщуєте її у нову перспективу: починаєте бачити її безглузді, анекдотичні аспекти і набуваєте тим самим контролю над нею.

Прийняття проблеми і зменшення фізичного прояву стресу. Найпростіший спосіб зменшити ознаки стресу (високий тиск крові, прискорене дихання) - релаксація або розслаблення. Якщо ви розслаблені, тобто зняли напругу, то немає і стресу. Існує багато різних методів розслаблення, серед них: нервово-м'язова релаксація, контроль дихання, метод біологічного зворотного зв'язку, афірмації, аутогенне тренування та ін.

Фізичні вправи, біг, танці, поїздка на велосипеді Фактично ваше ставлення до вправ має вирішальне значення. Оберіть таку діяльність, яка несе вам задоволення. Спорт корисний, особливо ті його види, котрі не вимагають надлюдських зусиль і боротьби із суперником. Важливо також вилучити чинники, які можуть провокувати стрес. Це, головним чином, алкоголь та кофеїн. Людина у стані стресу потребує води, а алкоголь підвищує виведення води з організму і призводить до його зневоднення.

Кофеїн мобілізує механізми стресу, підвищує вміст цукру в крові, частоту серцебиття, силу серцевого викиду і тиск крові та може викликати головний біль, дратівливість, нервозність та безсоння. Його дія нагадує пришпорювання загнаного коня. Кінь, відчуваючи біль, може рухатися швидше, але втома його не залишає. Ми витрачаємо енергію з резервів. А відновити ці резерви непросто.

Комплексні шляхи подолання стресу:

1. Допомога іншим. Людина в стані стресу може звернутися за допомогою і підтримкою до інших. Вона це повинна зустрічати стрес самотньо. Підтримка від друзів та близьких може дуже допомогти. Але не менш дієвим є надання допомоги іншим людям. Психологи, які працювали із військовополоненими, заручниками, біженцями, жертвами катастроф, зазначають, що вирішальний момент в їх одужанні - це співчуття, «видужання через взаємодопомогу». Люди набувають сили, коли надають допомогу іншим.

2. Віра в Бога. Вона пропонує звільнення від стресу шляхом змінення уявлення людини про саму ситуацію, про вимоги до себе, про можливість і важливість справлятися з цими вимогами. Той, хто вірить, що Бог його любить, сприймає неприємності набагато спокійніше, тому що приймає їх або як заслужений наслідок своїх дій, або як випробування.

3. Переключення уваги зі стресу на активну чи приємну діяльність. Так, заняття спортом знімає стресовий стан на 57%, прогулянка парком – на 42 %, читання –на 68%, смакування кави – на 54 %, слухання музики –на 64% , спілкування – 75 %.

Психологи радять щоденно дотримуватися 3 правил, що забезпечать психічне здоров'я: концентруватися на позитивному, не думати про неприємне минуле, робити хоч один маленький подарунок собі і дарувати добрі справи навколишнім.

Отже, шляхи подолання стресу можна систематизувати в категорії:

- 1) активна взаємодія зі стресором або вплив на саму проблему;
- 2) зміна ставлення та інша інтерпретація проблеми;
- 3) прийняття проблеми і зменшення фізичного впливу стресу;
- 4) комплексні способи, що поєднують в собі перелічені вище групи.

Література:

1. Василюк Ф. Е. Психология переживания / Ф.Е. Василюк – М. Политиздат, 1994. – 244 с.
2. Гримак Л.П. Резервы человеческой психики: Введение в психологию активности / Л.П. Гримак. – М.: Политиздат, 1999. – 346 с.
3. Кижаяев – Смык Л.А. Психология стресса / Л.А. Кижаяев-Смык – М.: Просвещение, 1993. – 422 с.
3. Селье Г.. Стресс без болезней / Г. Селье – Спб, ТОО Лейла, 1994. – 146 с.
4. Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка. Политиздат, К. : Вища школа, 1992. – 578 с.
5. Симонов П. В. Эмоциональный мозг: Физиология. Нейроанатомия. Психология эмоций / П. В. Симонов. – М.; Наука, 1981. – 215 с.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

Корінна Г.О.

*кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри психології
та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Дитинство – це дитячий вік і дитячі роки, період життя, в якому закладається підґрунтя, фундамент особистої активності, особистісних якостей і властивостей, цінностей, що визначають майбутнє життя; період народження і становлення особистості з її майбутніми духовними і моральними цінностями, період пізнання соціуму і її величності Людини; відкриття дитиною царини

Життя на планеті Земля у всьому її розмаїтті, з усіма його позитивними і негативними проявами; це перші кроки навчання; це жадоба знань, це перші радощі, перші розчарування і перші сльози... [4].

Наразі гостро постала проблема психологічного здоров'я та благополуччя дитини. Адже майбутнє психологічне здоров'я нашої нації залежить від забезпечення психологічного комфорту дитини, від створення умов, у яких гарантувалося б оптимальне фізичне, психічне, духовне і соціальне благополуччя.

У період дошкільного дитинства соціальний світ дитини вимагає від неї активності, вирішення нових завдань і набуття нових навичок, тут похвала і нагорода за успіх є фасилітуючими засобами. Це вік, коли діти починають відчувати, що їх сприймають і зважають на них. «Я те, що Я буду» – стає в дитини головним почуттям ідентичності в іграх [1].

Теоретичну основу феномену «психологічне благополуччя» заклали дослідження Н. Бредберна, який визначає даний феномен як баланс між двома комплексами емоцій – позитивними і негативними, що нагромаджуються впродовж життя (в дослівному перекладі це позитивний і негативний афект). В Україні вивчення даного феномена та його чинників припадає на останнє десятиліття ХХ століття і пов'язане з іменами Н. Бахаревої, О. Бочарової, Г. Пучкової, П. Фесенко, О. Паніної, Н. Растрігіна, А. Созонтова, М. Григор'євої, Л. Куликова, Д. Леонтьєва, М. Соколової, які розглядали його в контексті зовнішніх факторів: ступінь задоволення основних потреб, характер міжособистісних стосунків; та внутрішніх-толерантність, ціннісні орієнтації і стратегії поведінки, самоактуалізація, усвідомленість цінності життя, суверенність психологічного простору особистості, рівень домагань і самооцінка, життєві стратегії [2].

Позитивне, адекватне ставлення до себе, позитивна самооцінка один з основних критеріїв психологічного благополуччя дошкільника. Великого значення набуває створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують формування у дитини більш диференційованої, адекватної самооцінки (Г. М. Бреслав) [1].

Самооцінка є центральною ланкою довільної саморегуляції, визначає напрямок і рівень активності людини, її ставлення до світу, до людей, до самого себе. Являє собою складний по психологічній природі феномен. Вона включена в безліч зв'язків і відносин з усіма психічними утвореннями особистості і виступає в якості важливої детермінанти всіх форм і видів її діяльності та спілкування. Витоки вміння оцінювати себе закладаються в ранньому дитинстві, а розвиток і вдосконалення його відбувається протягом усього життя людини. Самооцінка дозволяє зберегти стійкість особистості незалежно від

мінливих ситуацій, забезпечуючи можливість залишатися самим собою. В даний час все більш очевидний вплив самооцінки дошкільника на його поведінку, міжособистісні контакти [5].

Так, психологічне благополуччя дітей дошкільного віку залежить від адекватно сформованої самооцінки самої дитини. Основними чинниками становлення самооцінки дітей дошкільного віку є:

- підтримка дорослих (батьками, педагогами);
- відносини у групі, які ґрунтуються на позиції моралі, толерантності;
- засвоєння критеріїв самооцінки в умовах реальної діяльності та спілкування;
- засвоєння моральних норм та цінностей;
- подолання внутрішніх перешкод через забезпечення позитивного само ставлення [5].

Незважаючи на досліджені аспекти питання психологічного благополуччя дитини дошкільного віку, варто зауважити, що на сьогоднішній день неухильно збільшується кількість нервових, неврівноважених, гіперактивних дітей. А відтак, варто приділити особливу увагу психічному здоров'ю та психологічному благополуччю дитини.

Проаналізувавши питання чинників, які впливають на психологічне благополуччя особистості, Ю. Кашлюк визначила фактори, які визначають рівень та структуру психологічного благополуччя, в залежності від специфіки підходу до його розуміння, та поділила на чотири групи:

- соціально-економічні (взаємозв'язок між психологічним благополуччям та соціально-економічними показниками рівня життя, зокрема рівнем матеріального достатку);
- соціокультурні фактори (соціально-культурне середовище розвиває цілу низку нових форм поведінки особистості та приводить до виникнення якісно нових психологічних систем, які здатні відображати світ соціальних відношень, свій власний світ, який формує ставлення до себе та до інших людей);
- біологічні (генетичні фактори також можуть пояснювати індивідуальну різницю у відчутті психологічного благополуччя і стає очевидним зв'язок між фізичним здоров'ям та психологічним благополуччям);
- психологічні фактори (психологічне благополуччя людини безпосередньо пов'язане з задоволенням її потреб) [2].

В свою чергу Л. Куликова виділяє наступні чинники психологічного благополуччя дітей, такі як

- соціальні – це задоволеність особистості своїм соціальним статусом і станом соціуму, до якого вона себе зараховує, задоволеність міжособистісними

зв'язками, статусом у мікросоціальному оточенні чи інтерес до «ідеального суспільства всього людства» (згідно з поглядами А. Адлером, почуття спільності);

- духовні – відчуття причетності до духовної культури суспільства, усвідомлення можливості долучатися до її багатств розуміння сутності і призначення людини, усвідомлення переживання нею сенсу життя;

- фізичні – добре фізичне самопочуття, фізичний тонус, тілесний комфорт, що задовільняє індивіда;

- матеріальні – задоволеність матеріальним аспектом свого існування (житло, харчування, відпочинок, тощо), стабільність матеріального статку; психологічні – узгодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги [3, с. 476–510].

Проаналізувавши різні підходи, Ю. Кашлюк виділяє такі основні складові та чинники психологічного благополуччя:

1. Задоволеність життям як інтегральна когнітивно-емоційна оцінка.

2. Функціональний статус – психічний і психофізіологічний стан, тобто відсутність негативних переживань, станів, що мають негативні наслідки для організму і психіки, є необхідною складовою благополуччя.

3. Ціннісно-мотиваційна сфера як загальна усвідомленість життя, так і індивідуальна система пріоритетів, система координат.

4. Уміння використовувати наявні можливості для досягнення поставлених значущих цілей, а також загальну несуперечність потреб і можливостей.

5. Соціальне благополуччя вимагає соціальної підтримки, відкритості у взаєминах, відсутності конфліктів, сприятливого соціального оточення, а також благополуччя близьких і значущих людей, безпосередньо пов'язаних з широтою образу Я.

6. Самооцінка і самоствавлення, у тому числі впевненість у власних можливостях при подоланні негативних обставин, прийняття особистої відповідальності за власне життя, відсутність внутрішнього конфлікту.

7. Самоефективність, досягнення визначених цілей і наявність змістотворних перспектив [2].

Вище викладене дозволяє зробити висновок, що психологічне здоров'я дошкільника – це повноцінний розвиток дитини, що сприяє ставленню її особистості та забезпечує можливість безперервного розвитку протягом всього життя. А відтак, питання щодо психологічного здоров'я дітей дошкільного віку вимагає всебічного розгляду і глибокого вивчення як на теоретичному рівні, так і на рівні організації практичної психологічної роботи з дітьми на всіх етапах їх розвитку.

Література:

1. Іванова В. В. Фактори оптимізації психологічного розвитку дошкільника / В. В. Іванова // Молодий вчений – № 4 (44) – квітень, 2017 р. –246–250.
2. Кашлюк Ю. І. Основні чинники, які впливають на психологічне благополуччя особистості / Ю. І. Кашлюк // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. – 2016. – С. 170–186.
3. Куликов Л. В. Детерминанты удовлетворённости жизнью / Л. В. Куликов // Общество и политика [под ред. В. Ю. Большакова]. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2000. – С. 476–510.
4. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. М. Баєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. – Тернопіль: Мандрівець. 2015. – 200 с.
5. Таран О.К. Психологічні особливості прояву самооцінки у дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс] / О. К. Таран // Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/58.pdf

ВИКОРИСТАННЯ ГРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІНОЗМНОЇ МОВИ

Лугіна О.В.

*кандидат педагогічних наук, викладач.
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Загальновідомо, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є ігрова діяльність. Через гру відбувається процес адаптації дітей до навколишнього середовища. Гра допомагає навчити дітей спілкуванню у різноманітних життєвих ситуаціях, активізує процеси мислення, аналізу, синтезу. До ігрової діяльності дитину потрібно залучати з перших місяців життя: починаючи з примітивних ігор і закінчуючи тими, які передбачають власне мислення дитини. Разом з батьками у вихованні та становленні дитини беруть участь вихователі в дитячому саду.

Навчання дітей дошкільного віку англійської мови – це один з видів освітньої діяльності. У процесі навчання діти не вивчають складових частин незнайомої мови, а одразу опановують її як засіб спілкування. Навчання відбувається в умовах штучного білінгвізму, і це, на відміну від природного

двомовного середовища, призводить до додаткових труднощів. Діти спочатку з радістю починають вивчати нову мову, проте вже через декілька занять у більшості цей інтерес може зникнути. Оскільки, у дітей дошкільного віку ще не сформовані ті види мотивації, що дають змогу їм розуміти важливість іноземної мови у їхньому майбутньому дорослому житті [1, с. 15].

У процесі навчання дітей дошкільного віку іноземної мови мають використовуватися форми і методи, які базуються на застосуванні різноманітних компонентів ігрової діяльності.

Специфіка застосування ігрових методів під час навчання дошкільників іноземної мови насамперед полягає в тому, що на заняттях педагог постійно виконує роль режисера-організатора та ведучого учасника ігрової діяльності. Він враховує уже набутий дітьми досвід участі у сюжетно-рольових, театралізованих іграх, іграх з правилами (дидактичних, рухливих, музичних, народних, комп'ютерних тощо). Як наслідок, діти без особливих труднощів усвідомлюють зміст, творчий задум, сюжет, роль, правила, рольові та організаційні стосунки, інші ознаки гри, краще розуміють поставлені завдання [2, с. 34].

Дидактична гра з розвитку англomовного мовлення дітей виступає провідним методом на заняттях. Вона базується на основі елементарної лексики дитячого спілкування, в якій дії дітей регулюються ігровими завданнями та ігровими правилами. Дидактичні ігри покликані своїм змістом здійснювати навчання, нести в собі навчальні завдання, розв'язання яких має реалізовуватися засобами активної, захоплюючої ігрової діяльності.

Важливою вимогою до дидактичної гри є насиченість навчання емоційно-пізнавальним змістом, що відповідає самій природі дитини. Дидактична гра виступає стимулятором мовленнєвої активності, вона спонукає говорити навіть мовчазних і сором'язливих дітей. Усе це допомагає сформувати у дітей потрібні мовленнєві уміння і навички, уникнути їх фізичного та інтелектуального перевантаження, сприяє засвоєнню мовного матеріалу в ситуаціях, які близькі до реальних [2, с. 36].

На заняттях за основу ігрового сюжету береться життєвий досвід, конкретна діяльність з предметами-іграшками, дії в ігрових ситуаціях, імпровізація дітей. Модель кожного заняття – це уявна ігрова ситуація в повному, розгорнутому вигляді, яка охоплює все заняття. Керівництво ігровою діяльністю дітей передбачає ознайомлення зі змістом та правилами гри, особливостями контролю за виконанням ігрових навчальних завдань.

Для педагогів, які займаються навчанням дітей дошкільного віку іноземної мови, доцільно ігри класифікувати: за кількісним складом учасників;

за характером та формою поведінки учасників; за метою та завданням навчання.

За кількісним складом учасників ігри можуть виконуватися фронтально колективом групи дітей, підгрупами чи парами. На заняттях введення програмного матеріалу та тренування переважають фронтальні ігри, на етапах практичного застосування сформованих вмінь і навичок – виконання завдань у складі підгрупи чи парами.

За характером та формою поведінки учасників ігри можна класифікувати на:

1) ігри-маніпуляції з предметами (з м'ячем, іграшками, ляльками, іграшковим посудом та меблями, лото, доміно, малюнками, картками, натуральними предметами тощо);

2) ігри, пов'язані з рухами, фізичними діями («Хоровод», «Потяг», стрибки, біг, ходьба та ін.);

3) ігри-змагання (у парах, групах, командах);

4) рольові ігри на основі уявних та реальних ситуацій («У лікаря», «День народження», «У магазині» та ін.).

Згідно з метою та завданнями навчання дидактичні ігри діляться на: мовні (фонетичні, лексичні, граматичні); мовленнєві (розвиток аудіювання, говоріння); комунікативні (формування навичок спілкування) [2, с. 37].

Підсумовуючи, можемо сказати, що навчання іноземної мови можна розглядати як один із засобів виховання дітей дошкільного віку. Іноземна мова виступає не лише предметом та засобом виховання, а й розкриває особистий потенціал, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. У процесі навчання іноземної мови формується вміння спілкуватись у межах комунікативного мінімуму. Діти опановують мову у чотирьох видах діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні та письмі. Завдання педагога – сформувати культуру спілкування і ввести у процес навчання іноземної мови позитивне сприйняття світу дитинства. Гармонійно та вдало поєднуються виховання та навчання іноземної мови дітей дошкільного віку у процесі використання ігрових методах.

Література:

1. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов: Підручник. кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ.: Ленвіт, 2002. – С. 14-15.

2. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку (програма, методичні рекомендації): навч. посібник для вчителів ран. навчання англ. мови, студентів вищ. пед. навч. закладів / Т.М. Шкваріна. – К.: Шкіл. світ, 2008. – 112с.

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА

Мельникова О.М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Стрімкі темпи науково-технічного розвитку, динамізм соціальних процесів, оновлення морально-ціннісних орієнтирів, екологічна криза – усе це зумовлює психологічне навантаження, стрес та особистісну кризу. Разом з тим потужними є фактори соціально-психологічного, педагогічного та особистісного характеру, що створює психологічне напруження, спричиняє кризові стани особистості дитини дошкільного віку.

Проблему благополуччя особистості вивчали Н. Бредберн, Н. Бредб'орн, Е. Бушина, Н. Лебедєва, Е. Позднякова К. Ріфф, П. Фесенко, Т. Шевеленкова, Р. Шамионов та ін. Зокрема американська дослідниця К. Ріфф розглядала даний феномен, як налагодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги, задоволеності собою та навколишнім світом [3]. Разом з тим дослідник Р. Шаміонов трактує поняття «психологічного благополуччя» як таке, що виражає власне ставлення людини до своєї особистості, свого життя і процес, що має важливе значення з погляду засвоєння нормативних уявлень про зовнішнє та внутрішнє середовище, і характеризується відчуттям задоволеності [2].

Особливої значущості набуває психологічне благополуччя саме у житті дитини дошкільного віку, адже в цьому віці відбуваються грандіозні зміни у її фізичному і психічному розвитку: дитина набуває певних якостей, які в подальшому житті лише розвиваються і вдосконалюються. Тому дошкільне дитинство є особливо важливим етапом формування особистості, коли закладаються перші зв'язки і відношення, що утворюють вищу єдність суб'єкта – єдність особистості.

Варто зазначити, що важливим компонентом психологічного здоров'я та особистісного благополуччя дитини є соціальний інтерес прагнення бути відповідальною та піклуватися про інших. Тобто дитина здатна бути вільною, творчою, відкритою та підтримувати власне психологічне здоров'я у відносинах з іншими, протистояти життєвим труднощам, відстоювати власну позицію, підтримувати міжособистісні стосунки з однолітками та дорослими.

Адже чим гармонійніші стосунки в житті дитини, тим імовірно, що вона буде більш благополучною.

Однією з важливих складових психологічного благополуччя є гармонійні міжособистісні стосунки. Неблагополучні сімейні взаємини, пов'язані з фізичним та психологічним насиллям, невірним вихованням, що базується на диктаті та гіперопіці, труднощах у побудові стосунків у процесі трудової та навчальної діяльності особистісних відносин (розрив стосунків, насилля, зрада та ін.) – все це є однією з причин зниження психологічного благополуччя дитини.

Дослідниця К. Ріфф виокремила шість основних компонентів психологічного благополуччя: самоприйняття, особистісне зростання, автономія, компетентність в керуванні середовищем, позитивні стосунки з оточуючими, наявність життєвих цілей. Під «позитивними відносинами» в структурі психологічного благополуччя, К. Ріфф має на увазі вміння співпереживати, бути відкритим в спілкуванні, а також наявність навичок, які допомагають встановлювати та підтримувати контакти з іншими людьми, бути гнучким у взаємодії з оточуючими та вміння знаходити компроміс.

Я. Павлоцька стверджує, що певна система відносин особистості до себе, світу та оточуючих є одним із провідних факторів психологічного благополуччя, до яких входить відносини до інших людей (самостійність, самооцінка в контексті міжособистісних відносин, турбота про іншого, довіра, соціальна адаптація); відносини до світу; відносини до себе (рефлексія власних почуттів та емоцій, поведінки та дій) [1].

За результатами досліджень учених встановлено, що особистість дитини з високим рівнем психологічного благополуччя характеризуються позитивними, доброзичливими відносинами до матері та батька, конструктивним ставленням до себе, вірою в свої сили, відчуттям власної значущості, позитивним ставленням до оточуючого світу та оптимістичним відношенням до життя та майбутнього.

Отже, психологічне благополуччя дитини можемо розглядати як постійну активність особистості, у стані якої вона розвивається та вдосконалюється, набуває нових форм поведінки, взаємодії з іншими людьми, соціалізується.

Література:

1. Павлоцкая Я.И. Соотношение психологического благополучия и социально-психологических характеристик личности: Автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.05 "Социальная психология" / Я.И. Павлоцкая. – Волгоград, 2015. – 19 с.

2. Шамионов Р.М. Психология субъективного благополучия: (к разработке интегративной концепции)// Мир Психологии. 2002. - №2. -с.143-148

3. Шевеленкова Т.Д., Фесенко П.П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования) / Т.Д. Шевеленкова, П.П. Фесенко // Психологическая диагностика. – 2005. – №3. – С. 95-129.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ РОЗЛУЧЕННЯ БАТЬКІВ

Підлипняк І. Ю.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психолого-педагогічної,
превентивної та інклюзивної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

За сучасної економічної та політичної ситуації в державі інституція сім'ї зазнає серйозних матеріальних, морально-психологічних труднощів. На кризу у функціонуванні родини вказують високі показники рівня розлучення серед населення.

Розлучення – психотравматична подія, яка позначається на усіх особах, що причетні до нього, особливо беззахисною є психіка дитини. Складні умови до, під час і після розлучення, які супроводжуються дестабілізацією емоційних відносин між подружжям, призводять до різноманітних симптоматичних реакцій у дітей, спричиняють появу невротичних хвороб. Тому перед сучасною психолого-педагогічною наукою постає актуальна проблема дослідження життєдіяльності дітей, які пережили розлучення батьків, та, відповідно, розробки шляхів, сприяючих зменшенню негативних наслідків розлучення на становлення їх особистості. Важливими шляхами реалізації психологічної допомоги дітям, які пережили розлучення батьків, виступають: психокорекційна програма надання психологічної допомоги дітям; просвітницька робота з найближчим соціальним оточенням.

Для дітей з реорганізованих родин притаманними є: деструктивні особистісні характеристики (емоційна нестабільність, імпульсивність, агресивність, стурбованість, беззахисність, вразливість, невпевненість у собі), збільшений рівень аспектів прояву невротичних розладів (депресії, астенії, порушення поведінки, вегетативні розлади, порушення сну та тривоги).

В основі психокорекційної програми надання психологічної допомоги дітям, які пережили розлучення, закладені принципи:

1) гуманістичного підходу, центрованого на дитині (щирий інтерес до дитини та її внутрішнього світу; безумовне прийняття дитини такою, якою вона є; створення у дитини відчуття безпеки для можливості вільного вираження почуттів; надання дитині засобів самовираження);

2) системності корекційних та мобілізуючих завдань. Цей принцип відображає систему завдань двох рівнів щодо особистості дитини: корекційного – зняття психологічного дискомфорту; мобілізуючого – активізація позитивного мислення;

3) комплексності методів психологічного впливу на особистість дитини. Цей принцип стверджує необхідність використання значної кількості методик із арсеналу практичної психології;

4) програмованого навчання дитини нових форм поведінки у соціумі. Цей принцип вказує на те, що послідовність дій, виконання яких спочатку з психологом, а потім самостійно, призводить до формування необхідних форм поведінки;

5) врахування емоційної складності психокорекційних методик. Цей принцип вказує на те, що кожне заняття повинно проходити ряд етапів: від мінімально простого до складного; заняття повинно завершуватися на позитивному емоційному фоні;

б) залучення найближчого соціального оточення до психокорекційної роботи з дітьми. Цей принцип вказує на те, що об'єктом розвитку є не ізольована дитина, а цілісна система соціальних стосунків, суб'єктом яких вона виступає.

Психокорекційна програма розроблена на основі когнітивно-поведінкового напрямку, арттерапії, казкотерапії, ігротерапії, психодрами, психогімнастики, що дає змогу збільшити арсенал методик і сприяє корекції особистості дітей, які пережили розлучення, на рівні свідомості та поведінки.

В основі використання когнітивно-поведінкового підходу лежить положення про те, що зміна у сприйманні себе та оточуючої дійсності дитиною, яка пережила розлучення, сприятиме зміні її поведінки. Арттерапія, казкотерапія, ігротерапія, психодрама є ефективними напрямками при роботі з емоційною сферою дітей.

Підкреслимо важливість творчої діяльності у вирішенні психологічних проблем дітей. Продукти творчості є прямим засобом задоволення витіснених бажань та потреб, які в реальному житті не мають змоги здійснитися. Образи фантазії виступають своєрідними замісниками або компенсаторами травматичних подій у житті людини.

Ефективність застосування казки в психологічному аспекті обґрунтовується в роботах багатьох психологів та констатує, що при вигадуванні казки дитина створює зв'язок між реальністю та казковими подіями: відбувається перенесення оточуючої дійсності у казковий сюжет; власні заборонені бажання, потреби, недоліки сублімуються на образи героїв, що сприяє символічному відреагуванню афективних реакцій. Розповідь травмуючої події у формі психотерапевтичної казки носить адаптаційний характер, допомагає дитині зрозуміти її зміст, змінити ставлення до неї.

Важливість процесу малювання при корекційній роботі з психотравматичним переживаннями дітей, які пережили розлучення в тому, що усвідомлення оточуючої дійсності відбувається у дітей швидше, ніж накопичення слів та асоціацій, тому малювання надає можливість найбільш легко в образній формі виражати те, що вони бачать, знають та переживають, не дивлячись на нестачу слів. Процес малювання, особливо при зображенні значимих для дитини ситуацій, володіє психотерапевтичною дією. У малюнку дитина вивільняється від внутрішньої напруги, програє можливі варіанти вирішення ситуації. Малюючи, дитина дає вихід своїм почуттям і переживанням, перебудовує свої стосунки в різних ситуаціях і безболісно стикається з деякими лякаючими, неприємними та травмуючими образами. Ряд особливостей дитячої творчості свідчить про те, що малювання для дітей – додаткова можливість віднайти внутрішню рівновагу і стабілізуватися в оточуючій дійсності. Використання малюнка в якості терапевтичного засобу виправдано, оскільки малювання являє природну можливість для дитини щодо розвитку уяви, гнучкості й пластичності мислення. Малювання виступає як засіб осягнення своїх можливостей, моделювання взаємовідносин та виразу різного роду емоцій. Науковець порівнює малювання травматичної, проблемної ситуації з введенням в організм живої, але послабленої вакцини, що сприяє розвитку здорових, захисних сил організму. Тому повторне переживання даної ситуації в умовах ігрової діяльності призводить до послаблення її травматичної дії. Малюючи себе самого, людина здатна себе самого й формувати. Контакт з несвідомим, який відбувається завдяки художньому мистецтву активує компенсаторні процеси, спрямовані на розвиток психічного апарату. Малюнок допомагає індивіду когнітивно переробити проблему, розвиваючи здібність до незалежної реінтеграції.

Отже, подібне застосування різних напрямів дає змогу комплексно вплинути на когнітивну, емоційну, поведінкову сфери особистості дітей та досягнути наступних цілей при роботі з дітьми, які пережили розлучення батьків:

швидко увійти в контакт з дитиною, зацікавити її співпрацею та створити атмосферу психологічної довіри, сформувати відчуття психологічної безпеки, вільно почувати себе у розмові з психологом;

дати соціально прийнятний вихід негативним переживанням, пропрацювати почуття та думки шляхом підвищення рівня вербалізованості рефлексивних роздумів;

виразити нереалізовані потреби та бажання;

вивільнитися від внутрішньої напруги;

мобілізувати внутрішні ресурси щодо подолання деструктивних переживань;

Поєднання різних напрямів дозволило оптимально реалізувати завдання психокорекційної програми:

1) зняття психологічного дискомфорту щодо психотравматичної події розлучення (зміна у сприйманні себе та оточуючої дійсності шляхом виправлення помилкової переробки інформації; емоційного відреагування негативних переживань (почуття провини, невпевненість у собі, сумнів у любові батька, образа щодо батьків, самотність); підвищення вербалізованості рефлексивних роздумів);

2) активізація позитивного мислення (підвищення позитивного ставлення до себе; підвищення позитивних почуттів у собі (любов, добро, радість) та до значущих рідних (любов, підтримка, допомога); формування установок позитивного мислення щодо майбутнього);

3) оволодіння конструктивними формами поведінки у соціумі (зниження рівня тривожності та агресивності, подолання самотності; підвищення впевненості у собі); навчання психологічним прийомам саморегуляції поведінки.

Ефективність психокорекційної роботи обумовлена створеною атмосферою довіри та психологічної безпеки, використанням широкого кола методик, що сприяло активній участі кожної дитини у роботі.

Висновок. Явище розлучення є загрозою для сучасного суспільства. Розлучення здійснює травмуючий вплив на психічне здоров'я всіх членів родини, особливо беззахисною постає психіка дитини. Відтак, важливого значення набуває надання психологічної допомоги дітям з реорганізованих родин шляхом проведення психокорекційної програми та здійснення просвітницької діяльності зі значущими рідними.

Література:

1. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей / Александр Иванович Захаров. – М.: Педагогика, 1986. – 11с. – (Педагогика - родителям).

2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по креативной терапии / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т. М. Грабенко. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.

3. Савина Е. А. Проективный сказочный тест и его возможности в исследовании личности ребёнка / Е. А. Савина // Вопросы психологии. – 2004. – № 6. – С. 34–44.

4. Хоментаскас Г. Т. Использование детского рисунка для исследования внутрисемейных отношений / Г. Т. Хоментаскас // Вопросы психологии. – 1986. – № 1. – С. 165–171.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Рогальська Н. В.

*кандидат педагогічних наук,
професор кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Входження України до Європейського освітнього простору активізує проблему втілення у вітчизняній освітній процес вищих навчальних закладів компетентнісного підходу як важливого засобу управління якістю підготовки майбутніх фахівців педагогічної освіти.

Компетентнісний підхід передбачає формування різних типів компетентностей особистості – професійної, інформаційної, комунікативної, соціальної тощо. Як відомо, проблеми компетентнісного підходу розробляються міжнародними організаціями, зокрема, ЮНЕСКО, Радою Європи та ін. Зокрема, Рада Європи визначає такі види компетенцій, як політичні й соціальні (участь у функціонуванні демократичних суспільних інституцій, громадянська відповідальність особистості; компетенції, що виражають толерантність, терпимість розуміння відмінностей людей інших мов, культур; комунікативні компетенції; інформаційні компетенції компетенції як здатність до рефлексії, професійного зростання, досягнення успіхів в професійного зростання, досягнення успіхів професійному і особистому житті [4].

Зазначимо, що сучасна вища професійна в Україні спрямована на формування у студентів ключових (базових) і предметних компетентностей, які розглядаються вченими як інтегрована характеристика особистості, що поєднує

науково-теоретичну практичну, особистісну готовність до реалізації педагогічної діяльності (Н. Глузман, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко).

Наше дослідження ґрунтується на розумінні О. Пометун, яка розглядає компетентнісний підхід як спрямованість навчального процесу на формування і розвиток ключових (базових основних) і предметних компетентностей особистостей. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості [5]. З огляду на висловлене, компетентність – це вміння педагога реалізовувати свої можливості в конкретних виробничих ситуаціях; поняття має складну структуру, діяльнісний характер і є динамічним утворенням. У структурі професійної педагогічної компетентності фахівця Б. Андрієвський виокремлює такі компетентності: «компетентність у інваріативній галузі професійної діяльності; компетентність у загальнонауковій сфері, яка є базою відповідної професії; компетентність у соціальній сфері; рефлексивна компетентність, що забезпечує готовність до систематичного оволодіння новими знаннями, комп'ютерною технікою та умотивоване бажання до підвищення фахової майстерності [1, 218]. Ми погоджуємось з думкою вченого про те, що поняття «компетентність» має використовуватись для визначення інтегрованих характеристик якості підготовки спеціалістів до ефективного здійснення освітнього процесу.

Усі вищезначені особливості та характеристики видів компетентностей та компетенцій фахівців освітніх закладів у повній мірі повинні бути сформовані також у вихователів та організаторів дошкільної освіти.

Державна програма розвитку дошкільної освіти в Україні виокремлює основні напрями розвитку дошкільної освіти, наголошує на необхідності посилення її науково-методичного супроводу, оновлення освітніх стандартів, запровадження інноваційних технологій у підготовку педагогічних кадрів для сучасних освітніх закладів.

Сучасні завдання, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція), висувають нові вимоги щодо підготовки педагогічних кадрів дошкільного профілю до організації методичної роботи в дошкільних закладах. Відповідно постають нові цілі і завдання формування професійної компетентності, зокрема, методичної, майбутніх організаторів дошкільної освіти. Відтак, у повній мірі, формування цих видів компетентностей є актуальною проблемою і для викладачів факультетів дошкільної освіти. Зазначимо, що до базових знань, умінь і навичок майбутнього організатора дошкільної освіти належать глибокі теоретичні та науково-методичні знання в галузі дошкільної педагогіки, психології, методик дошкільної освіти.

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що в структурі професійної педагогічної компетентності педагога науковці визначають і методичну компетентність як таку, що забезпечує готовність до ефективної педагогічної діяльності, до використання інноваційних технологій, здатність усвідомлювати методичні проблеми та ефективно їх вирішувати (І. Акуленко, А. Богуш, О. Корнеєва, М. Машовець, В. Моторіна, С. Скворцова, Т. Поніманська).

Також актуальність обраної проблеми обумовлюється новими концепціями дошкільної освіти, реалізація яких вимагає від дошкільного педагога, вихователя-методиста високого рівня методичної компетентності, готовності до активного і творчого запровадження освітніх інновацій у методичну роботу ДНЗ. Істотним, на нашу думку, є те, що аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність глибоких протиріч між сьогоденними вимогами до методичного супроводу в освітніх закладах, необхідністю трансформування наукових ідей в педагогічну практику та рівнем сформованості науково-теоретичних, методичних знань, практичних умінь і навичок випускників факультетів дошкільної освіти. Як вказують науковці, існує гостра проблема недостатньої ефективності управлінської і методичної діяльності вихователів-методистів стосовно організації науково-методичного супроводу в дошкільних навчальних закладах. Вочевидь успішне розв'язання цих завдань залежить від ефективної професійної підготовки майбутніх вихователів, організаторів дошкільної освіти до методичної роботи в умовах педагогічного університету.

У контексті нашого дослідження варто зупинитись на сутнісних особливостях формування професійної і зокрема, методичної, компетентності студентів – майбутніх фахівців дошкільної освіти. Як стверджує О. Корнеєва, “методична компетентність вихователя ДНЗ – це сукупна характеристика професійної та методичної зрілості діяльності вихователя, що виконується в межах його посадових обов'язків і відповідає визначеним нормам. Вона складається з професійно-педагогічних знань, організаторських умінь і навичок, що забезпечують структурування й організацію навчально-виховного процесу певної вікової групи ДНЗ, контролювання та об'єктивне оцінювання результатів власної педагогічної діяльності і педагогічної діяльності колег” [3, 9].

Узагальнення різних джерел з проблеми дозволяє зробити висновок про те, що це поняття не має однозначних підходів та трактувань. Очевидно, що методична компетентність вихователя-методиста – це інтегральна якість особистості, сукупна характеристика професійної готовності фахівця до

забезпечення методичного су- проводу вихователів дошкільного закладу, а також особистісно-моральна зрілість до організації роботи з вихователями.

Важливою у руслі нашого дослідження є думка зарубіжного психолога Дж. Равена, який визначає компетентність як особливу здатність фахівця до ефективного виконання конкретних дій у конкретній професійній сфері, що забезпечується вузькоспеціальними знаннями та предметними навичками, способами мислення, відповідальністю за свої дії. Актуальною також є його теза про компетентності, що передбачають високий рівень ініціативи, здатності організувати людей до поставлених завдань, готовність оцінювати та аналізувати наслідки своїх дій [6, 161]. Відтак, важливо забезпечити формування у майбутніх фахівців уміння не лише здійснювати педагогічне керівництво та контроль за роботою вихователів, а й диференціювати методичну допомогу вихователям з різним рівнем фахової підготовки та педагогічним досвідом; здатність створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, забезпечувати оптимальні умови для ефективної організації педагогічного процесу в дошкільному закладі. Також важливі уміння вихователя-методиста дошкільного закладу чітко визначати стратегію розвитку діяльності педагогічного колективу, спрямовувати його роботу на забезпечення особистісно зорієнтованого підходу до виховання й розвитку дітей. У цьому руслі необхідне наповнення професійної підготовки інноваційними технологіями дошкільної освіти, зміна пріоритетів у професійній діяльності стосовно розвитку дітей-дошкільників, формування високої мотивації майбутніх педагогів до саморозвитку та рефлексії. Окремою вимогою в посадовій інструкції вихователя-методиста акцентована та, що визначає його особистісні якості – високі моральні чесноти, загальнолюдські цінності – гуманізм, доброта, працелюбність, справедливість, дотримання педагогічного такту та етики. Таким чином, майбутній спеціаліст ДНЗ повинен уміти здійснювати самоаналіз власної педагогічної діяльності, партнерських взаємин з педагогами, формувати і розвивати особистісні якості, творчі здібності, бути готовим стати доброзичливим наставником своїм колегам.

Саме тому звертаємо увагу на формування умінь і навичок студентів досліджувати зміст і структуру діяльності вихователя-методиста, класифікувати його функціональні обов'язки, віднаходити засоби вдосконалення його праці. Варто зазначити, що на сучасному етапі також зростають вимоги до якості та ефективності роботи дошкільних педагогів. Важливу роль в удосконаленні їхньої психолого-педагогічної підготовки та підвищенні педагогічної майстерності відіграють методичні служби. Першою ланкою є методична служба дошкільного навчального закладу. Її завдання так організувати роботу, щоб вихователь міг не лише поповнювати свої фахові знання, а й

впроваджувати їх у практику роботи, широко використовуючи форми та методи гуманізації педагогічного процесу, що сприяють становленню дитини як особистості. Водночас, завдання вихователя-методиста – допомагати вихователям усвідомити необхідність змінювати тактику спілкування з дитиною, а саме: відмова від диктату, коли домінують заборона, вимога, погроза, наказ, окрик, перехід до партнерської діяльності з вихованцями, до діалогу з ними, до; встановлення довірчих стосунків, що забезпечує дітям почуття захищеності, емоційного благополуччя довіри, радощів дитинства. Ось чому, не відкидаючи основних традиційних методичних форм роботи з педагогічними кадрами, якими є педрада, консультації, педгодини, колективні перегляди занять, семінари, семінари-практикуми, слід прагнути наповнювати їх новим сучасним змістом, узгоджуючи його з Базовим компонентом дошкільної освіти, новими програмами, іншими інструктивно-методичними документами.

Наш досвід роботи, багаторічні спостереження та аналіз роботи вихователів-методистів засвідчують, що найбільший вплив на формування науково-методичної компетентності майбутнього фахівця, здійснюють тренінгові вправи, мозкові атаки, конкурси, методичні аукціони, науково-практичні конференції, ділові ігри та самостійна пошукова діяльність, у якій наявна постановка мети методичної роботи, присутній творчий пошук, самоаналіз та самокорекція. Зокрема, виправдала себе рольова підготовка студентів під час ділових ігор (наприклад, круглий стіл методистів дошкільної освіти на тему: «Впровадження елементів сучасних педагогічних технологій в освітній процес дошкільного навчального закладу»; педагогічні читання «Методичний супровід ДНЗ як фактор удосконалення педагогічного процесу» за участю різних спеціалістів: «завідувачів ДНЗ», «вихователів-методистів», «психологів», «вихователів». Означені форми роботи сприяють збагаченню професійного інтересу, підвищують рівень науково-методичної підготовки майбутніх педагогів, мотивують педагогічну діяльність згідно з вимогами сучасної практики, формують практичні уміння і навички організатора дошкільної освіти.

Ефективним сучасним методом формування методичної компетентності є метод кейсів (аналіз практичних ситуацій, використання якого дає можливість майбутньому фахівцю трансформувати отримані знання у конкретних ситуаціях методичної роботи ДНЗ. Особливо доцільно використовувати метод кейсів для усвідомлення індивідуальних емоційно-поведінкових аспектів у діяльності вихователя, його професійних проблем, формуванні його

копінг-стратегій (свідома соціальна поведінка). Фактично метод кейсів ефективний для використання у викладанні всіх професійно-спрямованих

навчальних дисциплін, адже цей метод вчить свідомо організовувати свою професійну поведінку, активно трансформувати будь-яку виробничу ситуацію через усвідомлені стратегічні дії вихователя- методиста.

Також акцентуємо важливість підготовки майбутнього вихователя- методиста до науково-дослідницької діяльності, що забезпечується саме університетською освітою. Цей вид діяльності фахівця забезпечує експериментально-дослідницьку та науково-пошукову інноваційну роботу організатора дошкільної освіти у педагогічному колективі, з педагогічною та батьківською громадськістю, аналіз та висвітлення проблем і розвитку дошкільної освіти у своєму регіоні, трансформуванні наукових ідей, інноваційних технологій у педагогічну практику. Першу наукову школу студент повинен пройти у наукових гуртках, проблемних групах, науково-дослідницьких лабораторіях, у реалізації експериментальних проектів під керівництвом доцентів та професорів університету. Адже згідно нового положення про районний (міський) методичний кабінет від 8 грудня 2008 р. № 1119 ці заклади можуть бути реорганізовані у науково-методичні центри, метою діяльності яких визнається науково-методичний супровід системи дошкільної освіти.

У процесі підготовки та самостійної реалізації студентами освітніх проектів у галузі методичної роботи в дошкільних закладах – це останнє завдання перед іспитом з дошкільної педагогіки, організації і керівництва дошкільною освітою в Україні – ми надаємо їм можливість самостійно визначити тему майбутнього освітнього проекту з організації методичного супроводу, обрати відповідний матеріал та провести певну підготовчу роботу. Теми таких освітніх проектів: «Методична майстерня дошкільного педагога», «Імідж сучасного ДНЗ», «Дошкільний заклад III тисячоліття», «Методична виставка в ДНЗ», «Методична панорама» та ін. Отже, саме організатор дошкільної освіти покликаний удосконалювати методичну майстерність дошкільних педагогів, згуртовувати педагогічний колектив на реалізацію творчих завдань виховання і розвитку дитини-дошкільника, реалізуючи у методичній роботі творчі набутки педагогічної спадщини, сучасні досягнення психолого-педагогічної науки та перспективний педагогічний досвід.

Компетентнісний підхід у підготовці вихователів-методистів дошкільних закладів визначається стратегією підготовки студентів оптимально реалізовувати зміст, методи і форми методичного супроводу діяльності педагогічно-го персоналу дошкільних навчальних закладів. Для забезпечення компетентнісного підходу у вищій школі сьогодні важливо вирішити проблеми формування нових видів компетентностей фахівців, оволодіння якими вимагає сучасна наука і практика, оскільки їхній зміст та особливості ще досконало не

визначені. У зв'язку з цим першорядного значення набуває формування методичної компетентності майбутнього вихователя-методиста під час його професійної підготовки у педагогічному університеті. Методична компетентність вихователя-методиста розглядається нами як інтегративна характеристика фахівця дошкільної освіти, що виявляється у здатності ефективно та творчо забезпечувати реалізацію змісту, форм, методів методичного супроводу на засадах інноваційного процесу, а також аналіз і корекцію результатів власної методичної та педагогічної діяльності вихователів дошкільних навчальних закладів.

Література:

1. Андрієвський Б. М. Професійна компетентність сучасного педагога //Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 65. Херсон: ХДУ, 2014. 458 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики [під заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ: КІС., 2004. С.45-51.
3. Корнєєва О. Л. Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів. Автореф. дис... канд.. пед.. наук. Одеса, 2012. 20 с.
4. Модернизация российского образования: документы и материалы / Под ред. Э. Д. Днегулова. М.: ГУВШЭ, 2002. 332 с.
5. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / За ред.. О. В. Овчарук. К.: КІС, 2004. С. 16-25.
6. Равен Дж. Компетентности в современном обществе. Выявление, развитие, реализация. М.: КогитоЦентр, 2002. 270 с.
7. Сковрцова С.О. Нормативна складова методичної компетентності майбутнього вчителя в галузі викладання математики / Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченко. Вип 101. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧНПУ, 2013. С. 286-289.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Скрипник Н.І.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

На сьогодні ніхто не сумнівається у важливості професії психолога для суспільства в цілому і для освіти, зокрема. Психолог покликаний зробити все можливе, щоб забезпечити реальний емоційний комфорт для кожного учасника взаємодії у суспільстві. Зрозуміло, що чим раніше реалізується це завдання, тим перспективнішим буде результат. Вважається, що найоптимальніший для цього завдання є дошкільний вік.

На цьому етапі розвитку особистості дошкільника вирішальним стає формування його емоційної сфери. Адже, емоції допомагають сприймати дійсність і відповідно реагувати на неї. Емоції, які виявляє дитина інформують дорослого про те, що їй подобається, сердить, засмучує і т.п. Особливо це важливо на тому етапі, коли дитина ще не вміє і не може вербально виражати свої почуття і бажання. По мірі того, як дитина росте і розвивається її емоційний світ стає багатшим і різнобарвним. Основні емоції наповнюються більш складними і багатогранними почуттями, міняється зовнішній їх прояв.

Інтересом нашого дослідження стали шляхи і методи розуміння дитячих емоцій. Нам стало зрозуміло, що головним джерелом дитячих переживань і емоцій є його взаємини з оточуючими та предметно-маніпулятивна гра. Саме через взаємини у грі дошкільник засвоює мову почуттів – прийняті в суспільстві форми вираження різних відтінків переживань за допомогою невербальних засобів, таких як: погляд, міміка, жести, пантоміміка, інтонація голосу та ін. [4, с. 101]. І без професійного впливу з боку дорослого ці почуття можуть бути збідненими, з хибними уявленнями. Адже, саме дорослий має навчити дитину контролювати прояв своїх емоцій і почуттів, користуватися ними правильно і виражати навіть негативні почуття соціально прийнятним способом. І тут без професійної допомоги психолога не обійтись.

Поведінка дитини та прояв її емоцій для психолога – важливий показник для розуміння внутрішнього світу малечі, який є індикатором її психічного стану, благополуччя і можливих перспектив розвитку. Основними методами діагностики особливостей дитячого емоційного розвитку вважаються професійне спостереження та різні проєктивні методики (колірний тест М.

Люшера, “Маски” (за Т. Марцинковською), “Тривожності” (за Р. Темпл, М Доркі, Амен), тести-малюнки та ін.).

Як відомо, спостереження – самий давній і, нібито, досить простий спосіб психологічного обстеження, який полягає в навмисному, систематичному і ціле спрямованому сприйнятті психічних явищ з метою вивчення і усвідомлення специфічних змін цих явищ в певних умовах [2, с. 195]. Не дивлячись на вдавану легкість цього методу, необхідно врахувати досить великий відсоток його суб’єктивізму. Потрібно жорстко дотримуватися всіх вимог до процедури обстеження, ретельно вибирати умови, ситуацію та параметри для спостереження. Зокрема, для вивчення емоційної сфери дошкільника необхідно звернути увагу на таке: емоційний фон, вираженість емоцій та їх рухливість.

Однак, маємо констатувати, що цього методу не достатньо для об’єктивного висновку. Адже, коли психолог інтерпретує результати спостереження, то не обмежується лише науковими висновками, а мимовільно використовує власні стереотипи судження, емоційне ставлення, ціннісні орієнтації та досвід [1]. Тому, поряд із спостереженням вкрай необхідно використати додаткові методи, такі як: проєктивний малюнок, психологічну бесіду, аналіз продуктів діяльності та ін.

У ході дослідження ми переконались, що всі параметри емоційної сфери дитини будуть об’єктивніше оцінені при аналізі виконаних нею проєктивних завдань (наприклад, малювання сім’ї, неіснуючої тварини, складання чи доповнення оповідань і казок, доповнення різноманітних зображень і т.п.). Зокрема, психолог може проаналізувати використання кольорів, техніку, спосіб та послідовність виконання, вербальний супровід, невербальні прояви. Перевагою даних методик є те, що в ході обстеження можуть проявитися ті почуття, які дитина свідомо не визнає, або не може пояснити вербально.

Таким чином, очевидно, що для достовірного і надійного виявлення стану емоційної сфери дитини дошкільного віку рекомендується системний та різноплановий підхід до підбору методів діагностики з врахуванням вікових і психологічних особливостей розвитку дошкільників.

Література:

1. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, психолога): Навч. посібник. 2-е вид. – К.: Каравела, 2010.– 248 с.

2. Краткий психологический словарь / Сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. - М.: Педагогика, 1985.-448с.

3. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: Навч-методичний посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2009. – 442с.

4. Психолог в дошкільному закладі: Методические рекомендации к практической деятельности /под ред. Т.В.Лаврентьевой/.- М.: „Гном и Д”, 2002.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БАЗОВИХ ДИСЦИПЛІН

Слюсар Т.М.

*кандидат педагогічних наук, доцент
Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького*

Професійну компетентність ми розглядаємо як сукупність знань з професійно орієнтованих дисциплін (педагогіка, психологія, методики) та вмінь їх практично використовувати у професійній діяльності. У сучасних умовах відкритого доступу до будь-якої інформації професійність знань вчителя визначається не тільки змістом цих знань, а й здатністю передавати їх таким способом, який сприяє взаємодії, обговоренню, діалогу, аргументації [1, с. 570].

Формування вчителя нового типу можливе лише за умови наближення навчання у ВНЗ до реальної професійної діяльності, адже становлення вчителя визначається не лише глибокими знаннями, а й удосконаленням його професійних умінь і навичок у практичних діях. Саме тому формування компетентності майбутніх учителів початкових класів повинно здійснюватись за допомогою новітніх технологій навчання. Одним з найперспективніших шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів є впровадження у навчальний процес активних форм та методів навчання [2].

На сьогодні головним виміром якості функціонування освітньої системи є здатність молодого покоління повноцінно жити й активно діяти у реаліях сучасного світу, постійно самовдосконалюватись, адекватно реагувати на зміни, особливо у періоди технологічних та цивілізаційних проривів. Для забезпечення цих цілей необхідно здійснювати активний пошук і впровадження інноваційних педагогічних технологій. Серед технологій навчання, що використовуються у вищих навчальних закладах освіти, варто виокремити наступні: кредитно-модульно - рейтингова технологія, інформаційні технології навчання, технологія дистанційного навчання, тех-нологія самоосвіти, особистісно зорієнтоване навчання, креативні творчі технології, портфоліо,

технологія проблемного навчання, технологія кооперованого навчання, технологія кейс-методу, технологія навчання на основі латерального мислення.

Кожна із зазначених педагогічних технологій не існує ізольовано від інших, а отже постає питання ефективного їх комбінування для успішного досягнення цілей навчання. Зокрема, існує необхідність виокремити ті педагогічні технології, які б забезпечили формування у студентів професійної компетентності. Природно, що впровадження низки інноваційних педагогічних технологій у навчання потребуватиме перегляду змісту навчальних курсів, а разом з тим методів, прийомів і засобів навчання [3].

Моделювання професійно-педагогічних ситуацій дозволяє врахувати особливості студентів, їх інтереси, розширює контекст діяльності, виступає ефективним засобом створення мотиву до педагогічної діяльності, сприяє реалізації дієвого підходу до навчання іноземній мові, коли в центрі уваги знаходиться студент зі своїми інтересами і потребами.

Аналіз стану та рівня сформованості професійної компетентності в студентів педагогічних ВНЗ дозволило виявити протиріччя між:

- потребами суспільства в фахівцях із високим рівнем розвитку професіоналізму, на основі якого вони мають будувати відносини в процесі навчання, та недостатньою теоретичною та практичною розробленістю питань, які розкривають механізм формування професійної компетентності в період навчання у вищій школі;

- необхідністю в окресленні освітньо-кваліфікаційних характеристик учителя та невизначеністю теоретичних засад його професійної компетентності;

- вимогами до професійних якостей майбутніх вчителів та реальним рівнем підготовки їх до реалізації професійних функцій [4].

Література:

1. Пуховська Л.П. Сучасні дослідження в галузі педагогічної освіти у країнах Західної Європи / Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К: Віпол, 2000. – С.565-589.

2. Кисла О. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів засобами інтерактивних технологій. [Електронний ресурс Режим доступу:http://gkobernik.at.ua/load/formuvannja_profesijnoji_kompetentnosti_majbutnix_uchiteliv_pochatkovikh_klasiv_zasobami_interaktivnih_tehnologij/1-1-0-13/]

3. [Електронний ресурс] –

Режим доступу:<http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=22409&chapter=1>

4. Савченко К. Ю. Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей засобами моделювання педагогічних ситуацій. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://scaspee.com/all-materials/19>

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

Трофаїла Н. Д.

*викладач кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини*

*Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Взаємини батьків і дітей є однією з найбільш актуальних проблем, яка досліджується сучасною психолого-педагогічною наукою. Саме у взаємодії з дорослим дитина входить в оточуючий світ, оволодіває цінностями, нормами і правилами, прийнятими в суспільстві.

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має певні особливості, які істотно впливають на становлення особистості дитини. У дошкільному віці, коли дитина найбільшою мірою сприймає виховні впливи, саме сім'я стає першою об'єднуючою ланкою між дитиною і суспільством.

Сучасна українська сім'я часто не має змоги повною мірою реалізувати власний виховний потенціал. Це пов'язано як з особливостями суспільного виховання, так і з негативними змінами в самій сім'ї: конфліктними стосунками між подружжям, порушенням емоційних зв'язків між батьками і дитиною. Усе це заважає засвоєнню дитиною норм поведінки, моральних позицій, призводить до порушень в особистісному розвитку.

Емоційний розвиток особистості - складний і багатоаспектний процес, який виражається в зміні здатності до емоційного регулювання, у формуванні індивідуальних відмінностей в емоційних реакціях на зовнішні ситуації та внутрішні процеси.

Як підкреслює М. І. Лісіна, спілкування в родині завжди проходить на емоційній основі, а відсутність емоційного контакту з близькими призводить до порушень у формуванні особистості дитини.

У дослідження проблеми розвитку особистості в сім'ї, характеру взаємовідносин між батьками та дітьми важливий внесок зробили видатні зарубіжні та вітчизняні психологи і педагоги Е. Фромм, Е. Еріксон, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін, С.Л. Рубінштейн, А.П. Т.В.Кравченко та ін.

Емоційний потенціал сім'ї має великі можливості виховного впливу на дитину. В поєднанні з ідейними настановами батьків емоційні фактори виступають основною передумовою розвитку моральної гідності дитини. На основі позитивного оцінного ставлення батьків формується емоційно-ціннісне ставлення дитини до себе – ставлення до свого "Я", потреба у повазі оточуючих.

Афективна насиченість спілкування між членами сім'ї, переважання позитивних та негативних емоцій істотно відбивається на самопочутті дитини, її світосприйнятті та усвідомленні образу близьких дорослих. Саме з тих особливостей, якими відзначається найбільш типова гама переживань членів родини, їх настроїв, афектів, емоційних контактів, проявів любові й поваги один до одного, і складається психологічний клімат сім'ї як мікро-колективу.

Один із могутніх факторів емоційного впливу на дитину це – психологічний клімат сім'ї. Від атмосфери в сім'ї, морального обличчя батьків великою мірою залежать спрямованість активності дитини, її позитивне або негативне самопочуття, характер особистісних очікувань підростаючої особистості щодо оточуючих людей.

Під впливом "теплого" сімейного клімату, що базується на особистісній формі спілкування дітей і дорослих. Дуже негативно позначається на самопочутті дитини розлад у стосунках між батьками. За таких умов у дітей виникають так звані конфліктні переживання.

Емоційно дітьми переживаються не тільки розмови дорослих, але і їх поведінка. Те, що це є дуже важливим фактором впливу на дитину, підтверджується характером дитячих ігор, у яких вони відтворюють те, що їх найбільше вражає. Надзвичайно глибокі психологічні спостереження за грою дітей дошкільного віку можна знайти у працях К. Ушинського. Автор не тільки розкриває зміст ігрової діяльності, а й демонструє її значення для морального розвитку дитини.

На особистість дитини особливо впливає стиль стосунків з батьками.

Батьківська любов завжди прагне до сприйняття своєї дитини як особистості, що виявляється перш за все в перевазі особистісної форми спілкування батьків зі своєю дитиною, і навпаки, наслідком відсутності батьківської любові, без-особистісного ставлення до дитини є авторитарна форма спілкування з нею. Це, в свою чергу, призводить до зниження самоповаги та рівня позитивності образу-Я дитини, відчуження її від виховних впливів.

Авторитет батьків залежить від частоти і якості контактів із дітьми, інформованості про справи дитини, ступеня розуміння й рівня вирішення питань, що турбують дитину.

Іноді поведінка батьків призводить до формування помилкового авторитету. Можна виділити основні його види:

- авторитет пригноблення, при якому діти виростають або затурканими, безпорадними, або самодурами, відплачуючи за пригноблене дитинство;
- авторитет чванства, коли батьки постійно вихваляються своїми заслугами, є зарозумілими у ставленні до інших людей. При цьому діти часто виростають хвальками, не вміють критично ставитись до власної поведінки;
- авторитет підкупу, коли слухняність дитини "купується" подарунками, обіцянками. При цьому може вирости людина, привчена викручуватися, пристосовуватись, яка прагне одержати якнайбільше вигод тощо.

Справжній авторитет повинен ґрунтуватись на любові, повазі до особистості дитини в поєднанні з високою вимогливістю до неї.

Провівши дослідження, Д. Баумрінд виділила чотири показники поведінки батьків, що впливають на формування у дітей певних якостей: контроль, вимога зрілості, особливості спілкування, доброзичливість.

Також автором виокремлено три моделі поведінки батьків:

- Авторитарна. Діти в таких сім'ях недостатньо впевнені в собі, замкнуті й недовірливі.
- Поблажлива. Діти не впевнені в собі, не виявляють допитливості і не вміють стримуватись.
- Авторитетна. У сім'ях з таким типом поведінки батьків діти мають високий рівень незалежності, зрілості, впевненості в собі; активні, стримані, допитливі, доброзичливі, вміють орієнтуватись в оточенні.

Безумовно, оптимальним для практики сімейного виховання вважається авторитетна форма стосунків батьків з дитиною, яка характеризується високим рівнем вербального спілкування, залученням дітей до обговорення сімейних проблем, урахуванням їхньої думки, готовністю батьків у разі потреби прийти на допомогу дітям, одночасно з вірою в їх успішну самостійну діяльність, адекватним батьківським контролем.

Але, на жаль, як показують дослідження, більшість батьків, особливо на ранніх вікових етапах розвитку дитини, реалізують до неї суб'єкт-об'єктне ставлення, яке виявляється в авторитарній формі спілкування. Відхилення від авторитетного стилю в бік авторитаризму, лібералізму чи надмірної центрації на дитині спричинює відповідні деформації її особистості, утруднює можливості її самореалізації, актуалізуючи тим самим необхідність надання сім'ї психологічної допомоги.

Сприятливі умови виховання дітей виникають, в основному, якщо сім'я повна, існує взаємоповага та любов між членами родини. У таких сім'ях наявні соціально-побутові умови, які забезпечують повноцінність її функціонування та

повноцінність розвитку дитини. При цьому батьки мають високий рівень педагогічної культури та відповідальності. Як правило, в родині панує загальний позитивний мікроклімат. Це допомагає дитині зрозуміти цінність свого "Я" та свою недосконалість, яка відкриває шлях до розвитку. Усі ці умови сприяють формуванню в дитини адекватної самооцінки, яка регулюється не тільки її ставленням до себе, але й до інших.

Умови напруження можуть спричинятися структурними змінами сім'ї, а саме розлученням, новим шлюбом, смертю когось із членів сім'ї; несприятливими соціально-побутовими умовами; невмінням батьків налагоджувати довірливі стосунки між собою та між собою і дітьми; невисоким рівнем педагогічної культури. Найчастіше розрядка напруження в таких сім'ях відбувається саме за рахунок дітей, але різними способами. Одні батьки всю силу своєї любові спрямовують на дитину, тим самим компенсуючи втрату іншої близької людини, і що зустрічається досить часто, у своїй любові стають егоїстами. Такі батьки не залишають дитині ніяких прав на самостійний вибір: за неї все вирішують, усе роблять, за неї намагаються нести відповідальність. Інші, навпаки, замикаються, в основному, на своїх проблемах і спілкування з дитиною зводять до догляду за нею, не турбуючись про її внутрішні і духовні потреби. Треті маніпулюють дитиною та її почуттями залежно від настрою. Четверті зривають на ній свій поганий настрій і тим самим роблять її, якоюсь мірою, відповідальною за свої невдачі. Деформована батьківська любов може спровокувати в дитини внутрішній конфлікт між реальним та ідеалізованим "Я", яке формується на основі завищеної або заниженої самооцінки дитини.

Умови ризику виникають тоді, коли немає любові і взаємоповаги між членами сім'ї, коли відсутні належні соціально-побутові умови, а натомість наявною є аморальна особистісна поведінка хоча б одного з батьків (пияцтво, зрада, вживання наркотиків, лінощі, неробство тощо.) Загальний мікроклімат постійно напружений. У таких родинях вимоги батьків непослідовні, часто хтось із дорослих використовує дитину в своїх інтересах проти іншого. Через це в неї немає стійких орієнтирів поведінки, наслідком чого є формування рис протесту. Отже, усе вище зазначене дозволяє зробити висновок про те, що основну роль у вихованні дітей відіграють саме батьки.

Література:

1. Галущинская Ю. О. Развитие эмоций дошкольников в процессе формирования ценностного отношения к старости // Особенности эмоциональной сферы личности. Сборник научных статей. - Шадринск, 2000.
2. Изард К. Психология эмоций. - СПб.: Питер, 2000.

3. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников. — М.: Академия, 2003.

4. Лисина М. И. Общение и его влияние на развитие психики дошкольника. - М., 1974.

5. Смирнова Е. О., Собкин В. С. и др. Специфика эмоционально-личностной сферы дошкольников, живущих в неполной семье // Вопросы психологии. — 1999. - № 6.

6. Emotions: theory, research and experience. V. 2. Emotions in early development / Ed. by R. Plutchik, H. Kellerman. - N.-Y., 1981.

7. Tompkins S. S. Affect, Imagery, Consciousness. — V. 2. The negative affects. — N.-Y., 1963

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ У ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Швидка С.О.

*Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного
університету
імені Богдана Хмельницького*

Розвиток особистості є пріоритетним завданням системи освіти. В першу чергу джерелом розвитку є пізнавальна діяльність, у процесі якої дитина усвідомлює сутність буття, себе і своє місце у світі. Тому від створення належних умов для пізнавальної діяльності дитини залежить становлення самої особистості. Важливу роль у пізнавальній діяльності дошкільника відіграють емоції, які великою мірою впливають на процес долучення дитини до загальнолюдських цінностей, установлення перших взаємин із людьми в розумовому та загальному її розвитку [4].

Теоретико-методологічні підходи до проблеми співвідношення інтелектуального й емоційного розглядали у своїх роботах Б.Ананьєв, С.Рубінштейн, О. Леонтьєв, В.М. Мясіщев, О.К. Тихомиров та ін.. Суть емоційного інтелекту досліджували такі вчені як Г. Гарднер, Д. Гоулман, Дж. Майєр, П. Саловей, а також І. Андрєєва, С. Дерев'янка, Г. Гарскова, Н. Коврига, Д. Люсін, Е. Носенко, М. Шпак та інші.

Пізнавальна діяльність є неодмінною та найважливішою складовою людської діяльності, яка обумовлює розвиток суспільства і самої людини. Це — один із видів специфічно людської діяльності. Пізнавальну діяльність визначають як діяльність, спрямовану на відображення та відтворення в

чуттєво-конкретній або абстрактно-логічній формі предметів, явищ, процесів, а також подій, що спостерігаються безпосередньо або опосередковано; результатом такої діяльності людей є знання, яке реалізується в чуттєвих формах образів сприйняття й абстрактно-логічних формах поняття, висловлювання, умовиводу [2].

Пізнавальна діяльність може бути чуттєвою (відчуття і сприймання) або раціональною (мислення й уява). У структурі пізнавальної діяльності виділяють етапи: набуття, інкорпорації, оперування. Вчені поділяють пізнавальну діяльність на продуктивну (творчу) та репродуктивну (відтворюючу).

Пізнавальна діяльність дітей старшого дошкільного віку має свої особливості: сприймання, яке в цей період втрачає свій спочатку глобальний характер, завдяки чому дошкільник починає відокремлювати властивості і ознаки предмета від нього самого; завдяки різним видам діяльності, і перш за все грі, пам'ять дитини стає довільною і цілеспрямованою; зміни у процесі мислення дитини, яке відбувається у наочно-образній формі і вже відокремлюється від практичних дій; уява стає все більш спрямованою і довільною, відокремлюється від зовнішніх опор і переходить у внутрішній план, удосконалюються прийоми створення образів, планування продуктивної діяльності; для пізнавальної діяльності дуже важливим є орієнтування, яке в старшому дошкільному віці представлене як самостійна діяльність, яка розвивається надзвичайно інтенсивно; продовжують розвиватися спеціальні способи орієнтації, такі, як експериментування з новим матеріалом і моделювання; у старшому дошкільному віці відбувається розвиток пізнавальної активності та стійкого пізнавального інтересу як фундаменту майбутньої навчальної мотивації; важливою особливістю пізнавальної діяльності дитини старшого дошкільного віку є залежність цього процесу від емоцій.

Враховуючи останню означену нами особливість зазначимо, що під емоціями вчені розуміють певний клас психічних процесів і станів, пов'язаний з інстинктами, потребами й мотивами, що відображають у формі безпосереднього тимчасового переживання (задоволення, радості, страху тощо) значущість для життєдіяльності індивіда явищ і ситуацій, які діють на нього [5,с.219]. Класифікація емоцій здійснюється у відповідності з певним критерієм: за мотиваційною спрямованістю (позитивні і негативні); за ситуативною спрямованістю (провідні і ситуативні); за наявністю/відсутністю емоційної конотації (прості і комплексні) [3, с.145]. Серед базових емоцій вчені виділяють: радість, сум, подив, страх, гнів, відраза, сором, провина, презирство (К Ізард) [1].

Емоції виконують важливі функції: оцінну, адаптивну, комунікативну, прагматичну, спонукальну, регулюючу.

Емоції перебувають у тісному взаємозв'язку з пізнавальною діяльністю дитини старшого дошкільного віку: у процесі пізнавальної діяльності у дитини виникають емоції різної якості; позитивні чи негативні емоції відповідно впливають на якість пізнавальної діяльності.

У процесі пізнавальної діяльності формуються інтелектуальні почуття дошкільників, а саме: допитливість, здивування, зацікавлення, сумнів, впевненість у правильності вчинків і дій, радість успіху. В цьому відношенні важливою є готовність емоційно-вольової сфери дитини, що зумовлює вміння регулювати свою поведінку у складних ситуаціях, мобілізуватися у стані втоми, завершувати справу до кінця.

Провідні зарубіжні і вітчизняні вчені обґрунтовують значущість і необхідність розвитку емоційного інтелекту людини, який необхідно починати формувати уже в дошкільному дитинстві. Емоційний інтелект визначають як інтегративну особистісну властивість, яка зумовлюється динамічною єдністю афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, конативних і мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного і соціального досвіду [6, с.284].

У структурі емоційного інтелекту вчені виділяють такі компоненти: ідентифікація емоцій; використання емоцій; розуміння емоцій; управління емоціями [Там само, с. 285].

Результати проведених експериментальних досліджень показали, що у більшості дітей старшого дошкільного віку переважає середній і низький рівні сформованості компонентів емоційного інтелекту. Це говорить про необхідність пошуку ефективних форм, методів, технологій психолого-педагогічної роботи з формування компонентів емоційного інтелекту старших дошкільників.

Ефективною, на нашу думку, може бути методика комплексних ігрових занять «Світ моїх емоцій», розроблена у відповідності з головними принципами дошкільної педагогіки, яка включає комплекс занять пов'язаних між собою і спрямованих на розширення уявлень дітей про базові емоції; розвиток уваги до самого себе, своїх емоцій і переживань; розвиток уміння адекватно виявляти свої почуття.

Запропоновані ігри та вправи допоможуть дітям, розуміти індивідуальні особливості інших людей, розуміти емоційні реакції оточуючих, сприятимуть розвитку мови жестів, міміки і пантоміміки; розвинуть у дітей навички спілкування в різних життєвих ситуаціях з однолітками та дорослими.

Така робота сприятиме формуванню умінь усвідомлювати свої емоції та керувати ними, розуміти емоційні реакції оточуючих, розвитку навичок спілкування в різних життєвих ситуаціях з однолітками та дорослими, що в свою чергу сприятиме розширенню та цілеспрямованості пізнавальних інтересів, гармонізації пізнавальної активності, і в цілому вдосконаленню пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Література:

1. Изард К. Э. Психология эмоций / Перев. с англ. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 464 с.
2. Карамишева Н.В. Логіка (теоретична і прикладна): Навч. посіб. / Н.В. Карамишева. – Київ: Знання, 2011– 455с.
3. Красовська І. В. Роль емоцій в усному мовленні (лінгвокогнітивний аспект) / І. В. Красовська // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 16. – С. 144-147.
4. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. - Київ. : Академвидав, 2008. - 431 с.
5. Скрипченко О. В. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. — Київ: Либідь, 2005. — 464 с.
6. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. / Марія Шпак // Психологія особистості. – 2011. – № 1 (2). –С. 282 – 288.